

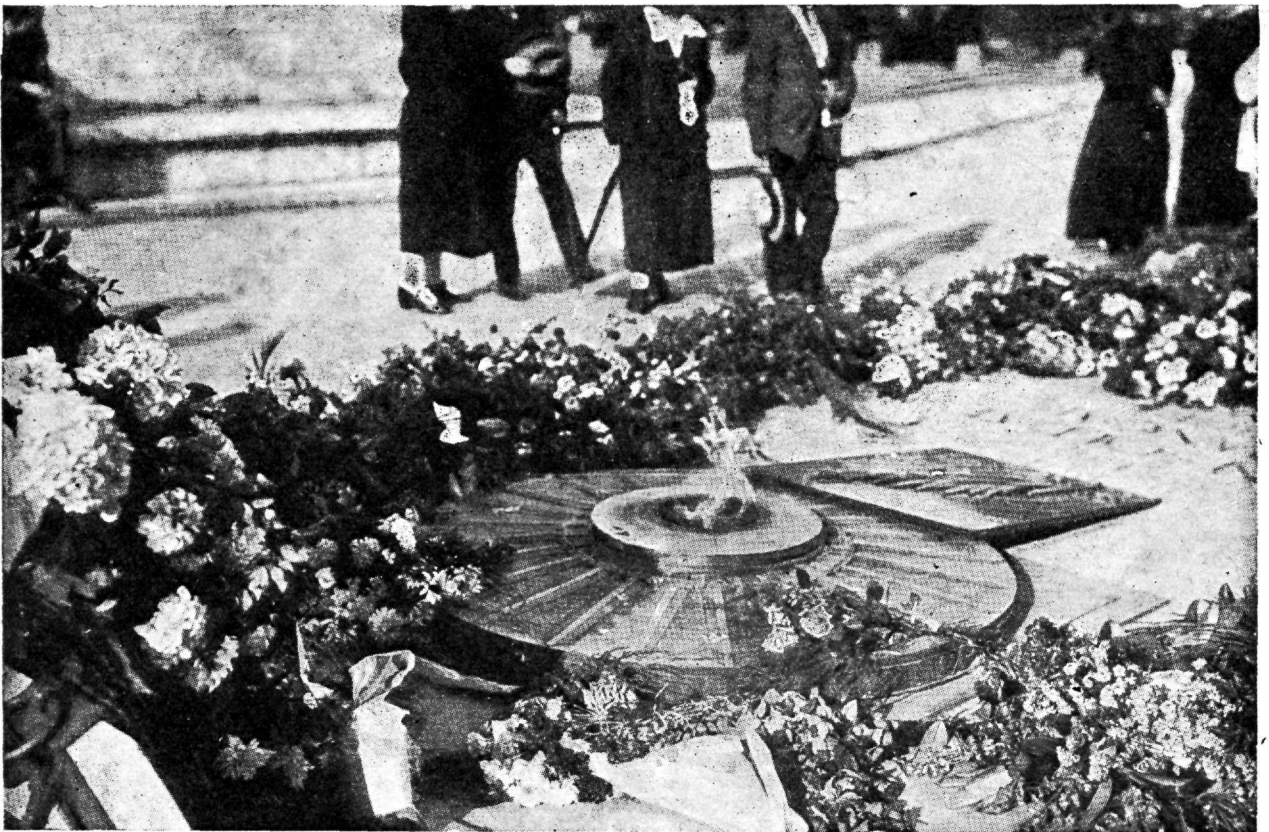
Sõjaasjanduse ajakiri

SÕDUR

X aastakäik

Reedel, 19. oktoobril 1928

Nr. 43

Prantsuse tundmata sõduri haud Pariisis.

3-da jalaväe rügemendi Vabadussõjas langenud kangelased.

Ohvitserid.

Leitnant Nikolai Fischer.
 „ Richard Rumme.
 „ Dmitri Grintschuk.
 „ Georg Zimmermann.
 Lipnik August Tikmann.
 „ Arnold Adler.
 „ Eduard Kangro.
 „ Eugen Dreverk.
 „ Hugo Riit.
 „ Arnold Strandberg.
 „ Alfred Althaus.
 „ Johannes Saar.
 Al-lipn. Rudolf Punning.

Sõdurid.

Veltv. Peeter Aljas.
 V. a. o. Juhan Simson.
 „ Jaan Kõiver.
 „ Jaak Potter.
 „ Jaan Paas.
 „ Jüri Liiber.
 „ Eduard Sõrm.
 „ Andres Sapp.
 „ Oskar Urm.
 N. a. o. Martin Goldbrand.
 „ Aleksander Kadanik.
 Kapr. Rudolf Pai.
 „ Vassili Boriskevits.
 „ Hendrik Priidolin.
 Rms. Peeter Hauk.
 „ Jaak Toss.
 „ August Kikas.
 „ Toomas Mägi.
 „ August Kärt.
 „ Julius Juurak.
 „ Mihkel Ott.
 „ Johan Laksberg.
 „ Otto Kivistik.
 „ August Riivald.
 „ Andres Tiisvelt.
 „ Mihkel Saar.
 „ Aleksander Kartau.
 „ August Teras.
 „ Märt Pikkur.
 „ Nikolai Laustam.
 „ Hans Timbermann.
 „ Jüri Glück.
 „ Juhan Ain.
 „ Hendrik Schulzenberg.
 „ Gustav Hensen.
 „ Jüri Vatter.
 „ Oskar Kimmel.
 „ Jaan Luik.
 „ Jaan Laurisson.
 „ Jaan Lepp.
 „ Aleksander Nurmberg.
 „ Oskar Nõmm.
 „ Georg Pari.
 „ Eduard Püss.
 „ Theodor Lukk.
 „ August Rakkel.

Rms. Peeter Mulkson.
 „ Peeter Peeters.
 „ Tõnis Tammann.
 „ Rein Sopp.
 „ Jüri Erberg.
 „ Karl Laube.
 „ Martin Tiimann.
 „ Hans Kivistik.
 „ Hans Klaar.
 „ Tõnis Mannul.
 „ Paul Moorits.
 „ August Laud.
 „ Märt Kiirats.
 „ Kristjan Ots.
 „ Regula Sikk.
 „ Richard Sabre.
 „ Taniel Tolmusk.
 „ Jaak Roosson.
 „ Julius Varik.
 „ Jaan Keernik.
 „ Aleks. Jaakson.
 „ Karl Korb.
 „ Jakob Hunt.
 „ Daniel Lodde.
 „ Jaan Saan.
 „ Reinhold Landt.
 „ Paul Sabalski.
 „ Rudolf Salv.
 „ August Tinno.
 „ Juhan Juhkamson.
 „ August Eryvald.
 „ Juhan Põld.
 „ Hendrik Viitmann.
 „ August Duberg.
 „ Mihkel Hiir.
 „ Jaan Lääts.
 „ Anton Kärson.
 „ Alfred Siida.
 „ Priidu Raam.
 „ Julius Holstein.
 „ Johannes Eskart.
 „ Hugo Lange.
 „ Põld.
 „ August Peipsi.
 „ Jaan Rehepõld.
 „ Hugo Sander.
 „ Alfred Oinas.
 „ Johannes Sagar.
 „ Karl Leppik.
 „ Jakob Tilkson.
 „ Artur Tiido.
 „ Johannes Palos.
 „ Rudolf Seppam.
 „ Mihkel Raudsepp.
 „ Nikolai Põrk.
 „ Johannes Mikk.
 „ August Erilane.
 „ Johannes Voit.
 „ Rudolf Raudsepp.
 „ Aleksander Tamm.
 „ Paul Pokol.
 „ Albert Tossik.
 „ Johannes Kruuberg.
 „ Georg Matson.

Rms. Jaan Teliskivi.
 „ Eduard Paidrof.
 „ Jaan Mustson.
 „ August Kabruska.
 „ August Prüüs.
 „ Johannes Sirnak.
 „ Eduard Silberg.
 „ Aleksander Leis.
 „ Arnold Varul.
 „ Siim Jäger.
 „ Johannes Lippur.
 „ Eduard Reintal.
 „ Peeter Kolk.
 „ Martin Allik.
 „ Juhan Nõmm.
 „ Teodor Juhkam.
 „ Juhan Kuut.
 „ Elmar Vill.
 „ Jaan Einmann.
 „ August Karu.
 „ Albert Kreeps.
 „ Jüri Tuula.
 „ Anton Schuster.
 „ Johan Sohver.
 „ Mihkel Täht.
 „ Jaan Tudak.
 „ Tõnis Peterson.
 „ Jaan Müül.
 „ Jüri Sander.
 „ Oskar Saarva.
 „ Aug. Martinson.
 „ Reinhold Arrak.
 „ Peet Pärson.
 „ Eduard Urm.
 „ Villem Birkenbaum.
 „ August Toots.
 „ Arnold Hunt.
 „ Herman Fetter.
 „ Johannes Kukk.
 „ Jaak Vihm.
 „ Hendrik Pauls.
 „ Mihkel Ulk.
 „ Ferdinand Supp.
 „ Jaan Pung.
 „ Aleksander Karu.
 „ Hugo Sööt.
 „ Jüri Poogen.
 „ Jaak Busch.
 „ Jaan Ani.
 „ Martin Pihelgas.
 „ Hans Rull.
 „ Hugo Sepp.
 „ Jaan Rääk.
 „ Sergei Lepp.
 „ Hans Advelt.
 „ Jaan Tani.
 „ Herman Tuhakott.
 „ Rudolf Lees.
 „ Eduard Kurruk.
 „ Andres Eamets.
 „ Oskar Uustat.
 „ Jaan Tudelep.
 „ Mihkel Kornfeldt.
 Sanitar Helmi Tamm.

3-da jalaväe polgu 11. aastapäeva puhul.

(19. okt. 1917.—19. okt. 1928.)

3-da jalaväe polgust on võrsunud 1. ratsa ja
2. ning 4. jalaväe polgud.

Meie kaitsejõudude peres vanema venna koha iseseisva väeosana 1. jalaväe polgu järele omab 3. jalaväe polk (mitte aga 2. polk, nagu numbrite järjestus tahaks tõestada). Teatavasti 1. Eesti polk pühitse möödunud aastal väärilise pidulikkusega oma 10. aastapäeva. 3. polgul aga möödunud aastal sellane pidulik sündmus mitmesugustel põhjustel jäi omaette üle elamata. Selle asemel 3. polk tänavu aasta 19. oktoobril pühitseb Valgas oma 11. aastapäeva.

Kui aastapäeva puhul tahaksime lähemale tungida polgu tekkimisosse, siis kahjuks see õnnestub praegu käsitada olevate andmete najal väga puudulikult. Seda takistab osalt vastavate ajalooliste andmete ülevaatlikkuse puudus, veel mõjuvaks takistuseks osutub aga dokumentaalne materjali (tolleaegse ametliku kirjavahetuse, päevakäskude, veteraanide mälestuste jne.) peaaegu täielik puudumine. Võib olla, meie rahvusvägede organiseerimise ajajärgu uurijal õnnestub kaudse materjali abil mõndagi 3. Eesti polgu noorepõlve püüetest ja elust 1917. a. päevavalgele tuua, ent palju üksikasju polgu eluloost näib vajuvat kaduviku varju. Sellest on lõpmata kahju mitte üksnes polgu traditsioonidele, vaid veel iseäranis kogu rahvale, kes on sunnitud oma vanema ja suurema väeosa organiseerimiskeskused maha salgama tulevaste põlvede eest. . .

3. polgu asutamispäevaks Sõjainistri käsukirjaga 19. juunist s. a. nr. 246 on kindlaks määratud 6. oktoober 1917. a. (vana stiili järele, s. o. uue kalendri järele 19. oktoober). Polgu vormeerimine tegelikult küll algas veel varem, nimelt juba 26. septembril 1917. a., olgugi esialgul teisel kujul ja teise nime all. 26. septembril 1917. a. alam-polkovnik Põrk (†) asus Tallinnas üksiku Eesti pataljoni vormeeri-

misele. See mõne päeva jooksul valmis moodustatud üksus jäigi 3. polgu 1. pataljoni. Eeltööd ja eestkostmised Vene kõrgemates asutustes 3. Eesti polgu vormeerimisloa hankimiseks algasid 26. juunil 1917. a., s. o. pärast seda, kui 1. Eesti polgu ja tagavara pataljoni komplekteerimiseks kodumaale jõudnud suur arv ohvitseride ja sõdureid jäi nendes väeosades ülekoosseisu.

1917. a. sügisepoole igapäev jõudis Venemaalt lagunevatest väeosadest kodumaale eesti sõjamehi, kel soov oli oma kodumaad kaitsta ligineva välisohu ja kohalolevate võõraste omavoli ning vägivald vastu. Vene võimud aga, kahtlustades eestlasi separatpüüetest ja kontrevolutsiooni kavatsustes, mitmesugustel ettekäanel hoidusid lubamast Eesti väeosi asutada. Eesti sõjaväelaste Ülemkomitee volinikud ja esindajad sooritasid korduvalt reise küll Baltimere laevastiku staapi Helsingi, väerinna ülemjuhataja juure Pihkvasse, Vene vägede telki Mohilevi, sõjainistri juure Peterburi jne., et nõutada vormilikku kinnitust tegelikult olemasolevale Eesti tagavara-pataljonile ja Tallinnasse tekkivale polgule. Kinnitus oli tarvilik relvastuse, varustuse ja toidu saamiseks, sest ainuüksi seltskonnal käis ülejõu nii ettevalmistamatult hakata andma täielikku ülespidamist. Aga alles pärast Riia linna langemist sakslaste kätte ja Eesti rahva ühemeelset ning tungivat nõudmist, mil vene väeosad Eestis kõrvuni korralageduses uppusid, rebenes 11. septembril Vene vägede ülemjuhatajalt vormilik nõusolek Eesti tagavarapataljoni vormeerimiseks Tartus ja samal ajal ka ühe polgu asutamiseks Tallinnas. Tagavarapataljon Tartus oli juba olemas, kuid polgu vormeerimiseks Tallinnas tekkisid ikka veel takistused. Alles 24. septembril ilmus põhja väerinna ülemjuhataja päevakäsk et-

tevalmistusteks teise Eesti liinipolgu vormeerimisele. Selle järele alam-polkovnik Põrk 26. septembril asuski Tallinnas „vormeeritava 2. Eesti polgu üksiku pataljoni“ moodustamisele. Vormeeriti staap ja neli roodu. Ühel ajal al.-polkovnik Põrk'iga kohale jõudnud ohvitseridest määrati vanemaid ametkohtadele: staabi-kapten Johanson — adjutantiks, alam-leitnant Tomberg — adj. abiks, lipnik Aun — majandusülemaks, leitnant Ratassepp (†), alam-leitnant Saal, staabi-kapten Triik ja lipnik Reinson — rooduülemateks.

„Vormeeritava 2. Eesti polgu üksiku pataljoni“ asutamine sündis kiiresti, „üleöö“, sest tarvilik arv ohvitseride ja sõdureid oli varem koos. Selle pataljoni loomine oli tegelikult eeltööks 3. polgu vormeerimisele, kuid kui 2., samuti ka 3. polgu vormeerimine kippus veel viibima. Alles oktoobri algul, kui Vene rinde seisukord Eesti saarte piirkonnas katastroofiliseks muutus, korraldult taganevad vene väed ennekuulmata laastamistega ja riisumistega Eestimaa terroriseerisid, andis Tallinna Merekindluste komandant admiral Leskov Ülemkomitee pealekäämist järele omal vastutusel vormiliku käsu Tallinnas Eesti poiku asutada, teades, et kui üldse keegi, siis ainult Eesti väed suudavad Tallinnas ja ümbriuses korda pidada. Äsjasaadud loa asutatavat polku ei nimetatud 2. polguks, sest kardeti sel juhul raskusi tekkivat veel ühe polgule loasaamisel, missugune esitis seisis Vene asutustes alles otsustamisel ja milles paluti nimelt 2. polgu vormeerimiseks kinnitust. Tallinna üksiku Eesti polgu vormeerijaks kutsuti Ülemkomitee ettepanekul polkovnik Põdder, kes 6. oktoobril 1917. a. võttis pataljoni al.-polkovnik Põrk'ilt vastu. Baltimere laevastiku juhataja staabi juures asuva kuivamaa vägede staabiülema telegrammiga 14. oktoobril nr. 1134 saabus ka sõjaministri vormilik kinnitus, millega polkovnik Põdder'ile ette kirjutati vormeerida kolmepataljonilist üksikut Tallinna Eesti polku.

Vormeerimistööd edenesid väga kiiresti. Tallinna Eesti seltskond suure ohvrimeelsusega töötas kaasa vormeerimisele, hoolitsedes härra Pitka ja Naisseltsi eestvõttel peasjalikult eluruumide korraldamise, kohalejõudvate meeskondade toidustamise ning osalt isegi riietega varustamise eest. Senine eeltööde tegija al.-polkovnik Põrk nimetati 1. pataljoni ülemaks ja asuti kiiresti 2. pataljoni ning komandode moodustamisele. 2. pataljoni ülemaks nimetati kapten Maide (†), polgu vanemaks arstiks

— dr. Laipman (†), rooduülemateks: leitnant Kamal, leitnant Liiv, alam-leitnant Andrejev ja alam-leitnant Roždestvenski, õppekomando ülemaks — leitnant Tõnis-hof, sapööride komando ülemaks — leitnant Põld. Oktoobri teisel poolel lõpetati 2. pataljoni vormeerimine ja asuti kohe 3. pataljoni vormeerimisele.

Oktoobri lõpul võidi juba komandeerida polgust meeskondi maale valdadesse ja raudteejaamadesse tõkestama vastutustundeta vene sõdurite omavoli. Kuidas polgus suhtuti oma ülesannetele, seda näitab järgmine väljavõte polgu komitee koosoleku protokollist (avaldatud „Eesti Sõjamehes“ 21. okt. 1917. a. nr. 36): „Praeguse silmapilgu tõsidust ja tähtsust tähele pannes otsustas polgu komitee vastu võtta järgmist resolutsiooni: „Tallinna Eesti polk saab Tallinna linna kui ka oma kodumaad rüüstamise eest kõikide abinõudega kaitsma.“ Ka vene keskasutused, taibates Eesti väeosade tervendavat mõju kaosiks muutuvaks seljataguses, muutusid vastutulelikumaks. Selle tagajärjel oktoobri lõpul ja novembri algul hakkas mehi Tallinna jõudma kõigist vene väeosadest (ka rindelt) nii suurte meeskondade kaupa, et nende äramahutamine ei läinud libedasti, seda rohkem, et vene väeosad Tallinnas hoidsid kõik elamiseks kõlblikud ruumid endi all kinni.

Novembri algul viidi polgu viimaste allüksuste, 3. pataljoni ja mõnede komandode, vormeerimine lõpule. 3. pataljoni ülemaks nimetati staabi-kapten Matson, rooduülemateks: alam-leitnant Uuskam, leitnant Nikolai, kapten Haagen (†) ja alam-leitnant Murik, ratsamaaluurajate komando ülemaks — staabi-kapten Sarapuu, laekahoidjaks — sõjaväe ametnik Remma, sõjariistade korraldajaks — Teder (†) jne. Kuna polku jõudis suurel arvul ratsaväelasi (koguni suurem salk hobustega, relvadega ja täielise varustusega), siis need koondati eraldi Eesti ratsaväelaste komandosse, kelle ülemaks nimetati staabi-kapten Stolzen (†).

Eesti Maapäeva korraldusel oli Põhja-Eestis rahva julgeoleku kaitse antud Tallinna Eesti polgu hoolde, kuna Lõuna-Eestis seda teostas Tartus asuv tagavara-pataljon ja Läänemaal — 1. Eesti polk. Nende ülesannete täitmiseks polgust saadeti suuremaid ja vähemaid meeskondi laiali Harju-, Viru- ja Järvamaale. Ruumide puudusel ka linnas ei saanud asuda polgu üksused üksteise läheduses. Nõnda, näiteks, asus 1. pataljon Tehnika tänaval — raudtee tehnikooli ruumides, 8. rood — Riigipanga majas, õppekomando — börsisaalis, staap — Eesti Panga majas Vaba-

duspuiesteel, kuulipild. „Maksimi“ komando — „Volta“ tehase ruumides, ohvitseride kasiino — praegustes „Sõdurite Kodu“ ruumides S.-Tartu maanteel jne. Sarnane laialipillatud olek peaaegu igas linnajaos ühelt poolt võimaldas küll terve linna piirkonnas hõlpsamat abivalmis olekut. Teiselt poolt aga sedaviisi segast olukorda kasutavatel enamlaste kihutajatel ja kuritegelisel elemendil oli hõlpsam juurepääs meeskondade keskele polgu võitlusvõime ja ühtluse lõhkumiseks, missugune asjaolu iseäranis kurvalt ennast tunda andis 1918. a. veebruarikuus.

1917. a. oktoobri lõpust peale, mil Tallinnas tegelik võim enamlaste kätte üle läks, hakkasid enamlased eriti agaralt töötama vene soldatite ja madruste hulkade toetusel Eesti rahvuslike eluavalduste mahasurumise kallal: varitseti, püüti ja arreteeriti Eesti avalikke tegelasi, ning lõpuks 1. novembril panid nad kinni „Päevalehe“ ja „Tallinna Teataja“, ühtlasi ka nende trükikodasid rekvireerides. Selle puhul ärapeetud polgu üldkoosoleku protokollis 1. nov. 1917. a., millele on alla kirjutatud polgu komitee esimees kapten Maide koosoleku juhatajana, Ülemkomitee liige M. Lüll ja Peterburi Eesti sõjaväelaste Keskkomitee liige Peeter Schneider, on fikseeritud järgmised otsused („Eesti Sõjamees“ 2. novembrist 1917. a. nr. 39):

„1. Tallinna Eesti polk tunnistab endise Vene valitsuse tegevuse imperialistlikeks ja mitte ajakohaseks praegusel olukorral ning toetab ainult seda demokraatse vabariigi rahva valitsust, kes loob riigis korra, kaitseb vabariigi rahvaste isiklikku elu ning inimõigusi, teostab tegudes, mitte sõnades, neid suuri juhtmõtteid, mis Vene revolutsioon, mille esimestes ridades ka eestlased võitlesid, tervele inimkonnale kuulutas, muu seas vaba enesemääramise õigust kõigile rahvastele.

2. Tallinna Eesti polk nõuab, et täielik sõnavabadus maksma peab, et kinnipandud Tallinna ajalehed viibimata jälle ilmuda lastaks, nende varandus tagasi antaks ja tegelased vangist vabastataks.

3. Tallinna Eesti polk nõuab, et nii kaua kui Venemaal nisugust valitsust ei ole, mida väljamaa riigid tunnistavad, peab Eestis kõik võim viibimata Eesti Maapäeva kätte minema.“

Nagu näeme, sisaldub neis otsustes väga tähtis nõue: **M a a p ä e v t u n n i s t a t a g u k õ r g e m a k s v õ i m u k s E e s t i s.** Pärast seda ajalehed tõepoolest said võimaluse uuesti ilmuma hakata, kuigi sattusid varsti enamlaste „tsensuri“ alla.

Polgust olid igapäev ja ka öösel väljas patrullid, tunnimehed ja valvurid. Sellega polk täitis nii hästi sõjaväelisi kui ka poliitseilisi funktsioone. Korrapidamine oli seda

Kindral-major E. Põdder.

2-ne 3. polgu ülem (6. X — 26. XI 1917.)

raskem, et kogu võim püsis enamlaste täidesaatva komitee käes, kes toetus vastutustundeta vene soldatite ja madruste massidele ja kõiksuguste provokatsiooniliste võtetega töötas Eesti väeosade lõhkumise kallal. Üldine korralgedus Tallinnas kasvas päev-päevalt tugevamaks, nii et laialipillatud halbades elamistingimustes, kehvast varustusest Tallinna Eesti polgul kippus ülejõu käima korda luua. Enamlased organiseerisid oma punakaarti, mille salgad ööseti ja päeval oma alaliste läbiotsimistega hoidsid elanikke hirmul, siis polgust välja saadetud patrullidel mõni kord läks korda seaduslikku korda maksma panna, mille juures tihti tuli ette, kus polgu sõdurid punakaarti salkadelt ära korjasid relvad käest. („Päevaleht“ 7. dets. 1917. a.). Selle tagajärjeks olid tihedad kokkupõrked punakaartlaste ja Tallinna Eesti polgu sõdurite vahel. Korralgeduses aga tekkisid alatasa kasarmutesse enamlised agitaatorid, kellel mitmes roodus läks korda, iseäranis 1918. a. algul, sõdureid viia arusaamisele sõjaväelise korra ja kohustetäit-

Kolonel P. Kann.

3-as 3. polgu ülem (26. XI 1917. — 4. I 1918. ja 9. III. — 4. IV. 1918.)

mise tarbetusest. Väejuuksikute arv suurenes ja samuti sigines ka polgu meeste hulgas enamlaste poolehoidjaid. Üldiselt aga polk siiski ei langenud logelevate vene väeosade tasapinnale, vaid jäi olukorrast tingitud pahedest hoolimata ikkagi väeosaks.

Novembrikuu jooksul tuli polku nii palju mehi kokku, et nendest tuli veel eraldi vormeerida 4 roodu, missugused kandsid „marsiroodude“ nimetust. Marsiroodu ülemateks nimetati: alam-leitnant Järver, alam-leitnant Polk, staabi-kapten Pöld ja staabi-kapten Tannebaum.

27. novembril lahkus polgust senine ülem polkovnik Pödder 1. Eesti polgu ülemaks määramise puhul ja andis polgu üle oma senisele abile al.-polkovnik Kann'ile.

Novembri lõpu poole jõudis kätte luba veel ühe Eesti polgu asutamiseks väljaspool Tallinnat, ja selle vormeerimiseks saadeti Tallinna polgust (peale nende meeskondade, kes olid aeg-ajalt juba saadetud) Rakveresse, Paidesse, Viljandi ja Pärnu. Samuti saadeti ka polgu juures olev ratsaväelaste komando Viljandisse ratsapolgu asutamiseks. Sellega Tallinna Eesti polgust saadeti välja need meeskonnad, kes panid aluse 1. ratsa- ja 2. ning 4. jalaväe polgule. Mispärast pole Tallinna polku nimetatud 2. polguks, vaid 2. polgu nimetus on antud väeosale, mis hiljem asutatud, sellest oli eespool juttu. Tallinna üksik Eesti polk nimetati ümber 3. Eesti polguks 6. dets. 1917. a. Eesti diviisi asutamisel. Harjunud viisil nimetati teda tihti ka edas-

pidi Tallinna polguks kuni Vabadussõja alguseni.

Vene enamlaste ülemjuhataja lipnik Krõlenko vastava dekreediga täitmiseks määrati polgus ka ülemate valimised 4. detsembrile peale kindlaks. Tuldi kokku, aga siin selgus, et pea ükski ohvitser ei ole nõus laskma end valida. Arutati siis Krõlenko sellekohast dekreeti, leiti see olevat mitmeti puudulik ja mindi laiali.

Ohvitseride seisukoht valitavuse suhtes väljendub hästi selgesti polgu ohvitseride kogu koosoleku otsustes 5. detsembrist (avaldatud „Eesti Sõjamehes“ 7. detsembrilt 1917. a. nr. 49):

„Tallinna Eesti polgu ohvitseride kogu üldisel koosolekul 5. detsembril 1917. a. võeti olude kõige külgsel läbiarutamisel järgmine resolutsioon vastu:

1. Maailma rahvaste sõjavägedes ei ole ohvitserid mitte politika parteide esitajad ega nende sihtide eest võitlejad, vaid ainult eriteadjad sõjaväe-tehnika tundjad, kes juhatavad sõjavägesid kodumaal väliste vaenlaste vastu kaitsmises; sellepärast ei või ohvitseride amet, nii kaua kuni sõjavägi olemas on — ära kaotatud saada.

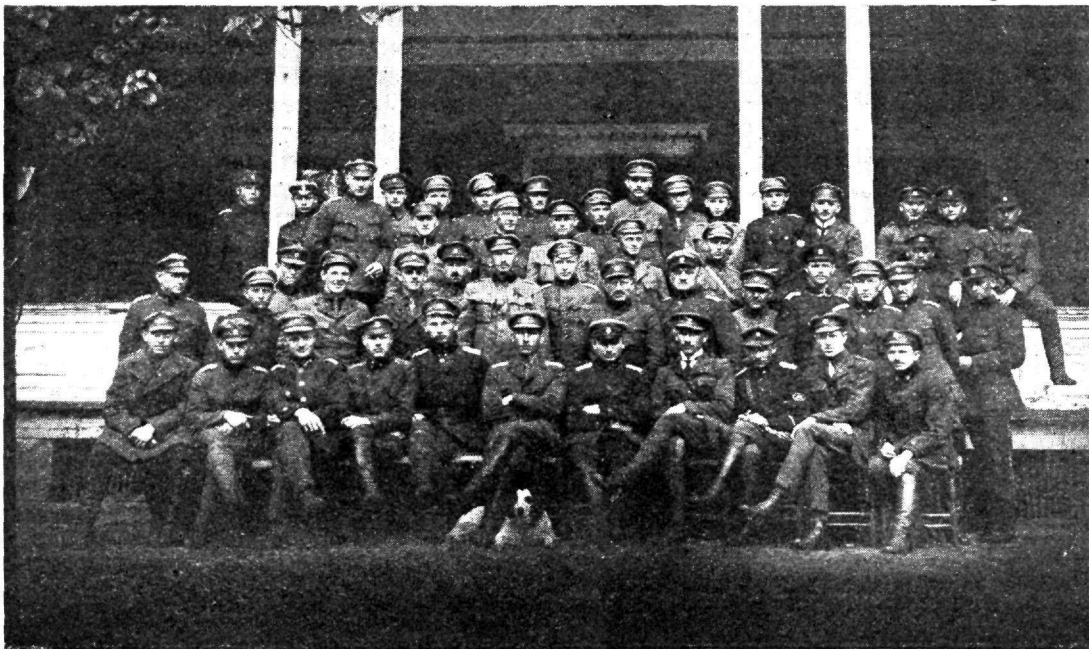
2. Seda tähele pannes, et soldatid ohvitseride spetsiaal-haridust, juhutamise

Erukolonel Peeter Raudsepp.

Neljas 3. polgu ülem (3. I — 9. III 1918. ja 7. XI. 1922 — 22. VI 1923.)

3. jalaväe polgu ohvitserkond 1920. a. Pärnus.

Alumine rida (vasakult paremale luges): ltn. Sälg, lpn. Spranzmann, kpt. Treimuth, ltn. Madisson, al.-kpt. Kasak, kol.-ltn. Kruus, kpt. Potter, ltn. Saar M., ltn. Saar Ed., al.-kpt. Stockeby, dr. Piho. teine rida. lpn. Melts, ohv. as. Luik, sv. am. Mets, lpn. Malakhoff, lpn. Püger, dr. Genss, n.-ltn. Schaaf, ltn. Thalberg, sv. am. Nihlus, al.-kpt. Evert, sv. am. Siliksaar, ltn. Eisen, ltn. Saral, ltn. Sokoloff, ltn. Puusepp, Kolmas rida: Ohv. aset. Ritson, n.-ltn. Lemberg, al.-kpt. Jõgevest, ohv. aset. Löökene, lpn. Veinberg, ohv. aset. Hödrjärvi, al.-kpt. Berg, ltn. Kurelauk, kpt. Sepling, ltn. Tulnola, ltn. Lippus, al.-kpt. Seim, sv. am. Menning, kpt. Mähar, lpn. Sillmann, lpn. Poom, ltn. Mänd, al.-kpt. Kubbo, al.-kpt. Madisson, sv. am. Kondrat, sv. am. Margusson, ltn. Hinno.

vilumust ja üleüldisi teadmisi ei või hinnata õiglaselt — ei või soldatite poolt sõjaväe ülemate valimist mitte otstarbekohaseks ega õiglaseks pidada, seda enam veel, et valitud ülemus väliste vaenlaste vastu võideldes erapooletu võitleja ei ole.

3. Sõjaväe ülemate valimise ellu viimine võib sagedaseks ja kurvaks nähtuseks muutuda, mis sõjaväes suurt korralagedust ning kahjulikku mõju sõjaväe asjandusele ja tervele kodumaale toob; niisama on ka valimiste vägivaldne pealesundimine kuritegu — demokraatlike põhimõtete vastu.

4. Ülemaltoodud põhjustel otsustas Tallinna Eesti polgu ohvitseride kogu valimisi mitte võimalikuks tunnistada ja endi mitte valida lasta.

5. Ohvitserid jäävad oma kohtadele, kuni valimised algavad.“

3. jaanuaril 1918. a. võttis polgu al.-polkovnik Kann'ilt polkovnik Raudsepp. Polkovnik Raudsepp jäi polgu ülemaks kuni 9. märtsini, mil polgu uuesti andis üle al.-polkovnik Kann'ile, kes vahepeal oli polguülema abiks. Al.-polkovnik Kann jäi polgu ülemaks kuni polgu likvideerimiseni 5. aprillil 1918. a. saksa okupatsioonivägede poolt.

Arvestades eriliselt tumedat ja segast

olukorda, milles 3. polgu vormeerimine ja tegevus pärast vormeerimist 1917.—1918. aastate vahetusel sündis, ei saa igatahes süüks panna, et polgus ei läinud korda maksma panna tugevat sõjaväelist korda, kuigi selleks ülemus kõik tol ajal võimalikud abinõud ära kasutada püüdis. Kuna suurearvulised Vene väeosad Tallinnas püüdsid kuni oma siinviibimise lõpuni Eesti elu pidurdamisega peremehe osa etendada, siis 3. Eesti polgu tollaegses tegevuses ei leidu eriti silmapaistvat osa Eesti ajaloolises arenemises. Õieti, polk, võideldes väliste takistustega ja raskustega, ei saanudki oma vormeerimist täielikult lõpetada, enne kui tuli üldse oma olemasolu ajutiselt katkestada. 3. polgu teeneks tuleb aga lugeda paljude Tallinna, Nõmme, Harjumaa, Virumaa ja Järvamaa kodanikkude elu ja varanduse päästmist laviinina taganevate vene väeosade eest. Iseäranis auväärt seisukoha omab 3. polk sellega, et tema tegelikul toetusel Tallinnas kukutati enamlaste hirmuvalitsus ja kuulutati välja Eesti iseseisvaks tunnustamise akt — „Manifest Eestimaa rahvastele“. 3. polgu ohvitserid (kapten Schmidt, lipnik Lippus, lipnik Sälg j. t.) olid need, kes esimestena tõmbasid 24. veebruaril 1918. a. Pika Hermani otsa iseseisva Eesti riigilipu, samal ajal,

kui enamlaste väljaajamine linnast veel ei olnud lõpetatud.

Eesti vägede laialisaatmisel saksa okupatsioonivägede poolt tuli ka 3. polgul 5. aprillil 1918. a. ajutiselt laiali minna. (Ohvitseridest astus suurem osa „Omakaitse“ organisatsiooni ja sp.-s. „Kalevi“ liikmeks.) Kuid mitte kauaks. 21. novembril 1918. a. Ajutine Valitsus kutsus uuesti 3. polgu kokku, määrates tema kogumiskohaks Võru linna. Ja alles nüüd Vabadussõjas 3. polgul avanes võimalus näidata oma võimeid. Mehiselt võideldes

on 3. polk hiilgavaid lehekülgi Eesti ajaloos avanud lahingutes Kärstna, Helme, Tõrva, Valga, Vizemhofi, Smilteni, Ronneburgi, Kurtenhofi, Alt-Schvaneburgi, Bolovski, Ostrovi, Põtalovo ja Pihkva all. Vabadussõja lõppedes polk lühikest aega viibis Valgas ja siis Narva ümbruses. 1920. a. mai lõpust kuni 12. juulini 1921. a. polk rahuaja oludes töötas Pärnus ja sealt üksikuks pataljoniks ümbermoodustatuna seirati Valka, kus tänini jätkab oma ettevalmistamist tarviduse puhul uuesti võitlustesse astumiseks. H. T—Ja.

Märkmeid 3. jalaväe polgu sõjategevusest Vabadussõjas*).

I. Polgu uuestisünd.

Raskeil ämarail novembrikuu päevil algas 3. jalaväe polgu vormeerimine Võrus. 18. novembril 1918. a. ilmus kohaie Ajutise Valitsuse poolt polgu esimeseks ülemaks määratud alam-polkovnik Eduard Kubbo ühes 5 ohvitseriga.

Olukord Võrus oli polgu organiseerimiseks eriti raske. Ettki saksa okupatsiooniväed ja vene valged asusid veel Pihkva juures Velikaja jõel, oli sakslaste ärasõitu Eestist igapäev oodata. Vähe sellest, et saksa väed revolutsiooni tõttu tuntavalt lagunesid ja ärasõidule valmistusid, segasid ja raskendasid nad Eesti vägede organiseerimist igal sammul. Nii ka Võrus.

25. XI teatas kol.-lt. Kubbo'le Võru saksa komendant, kes oli kuulda saanud 3. polgu organiseerimisest, et tema ei luba organiseerida Võrus ühtki Eesti väeosa. Polgu organiseerimist jätkati salaja Kaitseliidu nime all, kusjuures ruumide puudumisel töötati kol. Kubbo korteris.

Samal päeval algas salaja tööd Võru Maakonna Rahvaväe Registreerimise Komisjon kapten Friedrich Vreemann'i (†)

*) Käesoleva ülevaate kokkuseadmisel kasutasin allikadena:

1) 3. polgu, 3. p. 2. pat., 2. ja 6. komp. päevaraamatuid.

2) H. Tulnola „3. jal. rüg. Vabadussõjas 1918—1920“.

3) E. K. art. „Sõduris“ nr. 12./13 — 1926. a. „Kärstna lahingud“.

4) N. Reeki'i art. „Sõduris“ nr. 6—8 — 1928. a. „Lemsalu—Roopa—Võnnu—Ronneburgi lahing 19.—23. VI 1919. a.“.

5) Osavõtjate mälestusi.

juhatusel. Kahe päevaga on mobiliseeritud juba 61 sõdurit. Ka on ilmunud polku lisaks endistele veel 5 ohvitseri. Võru kaitseliidus on meeste arv tõusnud 120, kuid mis puudus — see on relvad. Sakslased lubasid küll anda polgule mõnikümend püssi, kuid ei anna (peale ühe püssi, mis üks saksa ohvitser salaja rügemendile staapi tõi) ega võimalda ka nende muretsemist väljaspoolt. Isegi telefoni teel rääkimine Tallinnaga on sakslaste poolt täiesti keelatud, seda saab teha ainult salaja eestlaste-telefonistide abil.

Suuri raskusi peale relvade puudumise on veel meeste varustamises ja toitmisel. Ei ole ju mingisuguseid ladusid ega tagavarasid ja ainult suurte pingutustega saab kokku väheseid toidunatukesi. Relvade, varustuse ja toiduainete puudumisel ja enamlaste agitatsiooni mõjul on märgata mobiliseeritud sõdurite seas rahulolematust. On ka seisukord äärmiselt tume, raske ja mitte head töötav. Piir vaenlasele avatud, mis pealegi õige lähedal, relvi ei ole. Mobiliseeritavate arv ei kasva, komisjoni ilmutavad mehed visalt, vastuvõetutest katsuivad paljudki koju tagasi minna. Ka teevad sakslased igatviisi takistusi organiseerimistöös.

25. novembril taanduvad sakslased ja vene valged kiiresti Petserist Piusa jõe joonele ja 2. detsembril asuvad sakslased juba Võru eel V a n a K a s a r i t s a—P a l o m e t s a—N õ n o v a joonel.

3. detsembril jõuab Tallinnast Sõmerpalu jaama salaja rügemendile saadetud 500 püssi. Kavalusega juhiti saksa karauli tähelepanu teisale ja kiiresti mahalaetud püssid toodi öösel Võrru, kus paigutati

poeglaste gümnaasiumi hoonesse meie vahtkonna valve alla. Peagi oli sakslastel teada püsside saamine. Nõutakse esialgu püsside üleandmist ja kui rügement sellega ei ole nõus, siis et püsside juure saaks pandud saksa karaul.

Selle peale vastas 3. polgu ohvitseride kogu ühel häälel vastu võetud otsusega, et 3. polk püsse käest ei anna ja tarbekorral astub nende kaitseks sõjariistus välja. Polk garanteerib, et relvad ei lange kahtlaste isikute (enamlaste) kätte.

Sakslased rahulduvad, saades niisuguse kategoorilise vastuse, on märgata isegi rohkem leppinist.

Saades püssid, saadeti 4. XII Valga-Petseri raudtele Nõnova silla juure rühma suurune 3. polgu ja Võru kaitseliidu meestest koosnev grupp 8 ohvitseriga. Nende ülesandeks oli takistada enamlaste pealetungi selles suunas ja silmas pidada rahuläbirääkimiste tulemusi sakslaste ja enamlaste vahel. Nõnoval avanes võimalus sakslastelt salaja võtta selle salga ülema teadel 2 r. kuulipildujat. Polk oli seega saanud omale esimesed r. kuulipildujad.

4. XII lõpetasid sakslased oma rikkalikult rekvireeritud varanduse äraveo ja hoiatamata antakse Eestlasi samal päeval hommikul punaste kätte Kasariitsa ja õhtul Palometsa-Nõnova raioon. Meie väike eelsalk taandus öösel 7./8. detsembril Võrru, teel kokku põrgates punaste eelväe osaga. Kokkupõrkel pekseti vaenlase eelsalk laiali ja meie sõjavägi sai sellel rindel oma esimese sõjasaagi — 1 hobuse, 2 telefoniaparaati, 5 km telefonikaablit ja 1 vangi. Meil kaotusi ei olnud.

Vene valgekaart on juba paar päeva tagasi Võrust enamlastele vastupanu avaldamata Tartu suunas taandunud, teel toime pannes röövimisi. Algab 3. jalaväe polgu taandumine.

II. Polk taandumisel (9. XII 1918. a. kuni 29. XII 1919. a.).

Et polk ei suuda veel enamlastele vastu panna, otsustatakse taanduda. Öösel rekvireeritakse linnas hobuseid ja nendega saadetakse Sõmerpalu as. toiduained ja üleliigsed sõjariistad. 8. detsembril kell 0600 lahkuv rügement Võrust, koosseisus 56 ohvitseri, 100 sõdurit (nimekirjas kuni 400), 2 arsti ja 3 sõjaväe ametnikku. On moodustatud kaks kompaniid — 1. kompanii al.-kapten Kruus'i ja 2. — al.-kapten Potter'i juhatusel.

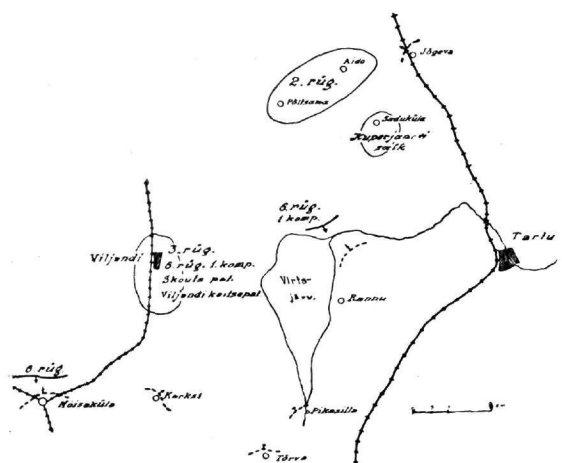
Kolonel J. Kruus.

7-es 3. polgu ülem (12. V 1919. — 12. VI 1920. ja 12. VI 1921 — 7. XI 1923.)

9. XII taandub polk Sõmerpalust — Uue Antsla ja 10. XII — Kooraste a.s. 12. XII Koorastest kuni Sillaotsa kõrtsini välja saadetud luure töi teateid, et enamlased on jõudnud juba koondada omi jõude Kanepi alevisse, kust ähvardavad polgu taandumisteid Tartu poole. Polk taandub samal päeval Otepää alevisse ja järgmisel — Puka as.

Seega on Võrumaa langenud vaenlase

Olukord Iõuna rindel 1. I. 1919.

Skeem nr. 1.

enamlastel kaotasid vangidena kaks ratsanikku. Käputäie meeste hulljulge edasitungimine mõjus enamlaste eskadroni peale niivõrd, et nad samal õhtul Kärstna-st taandusid.

Saadest teateid kokkupõrkest Kärstna juures, saadab diviil 2 Kärstna-sse 3. polgu valmisvormeeritud 2. kompanii, 6. polgu kompanii, mis asus Viljandis, ja kornet Korneli ratsasalga. Et aga sel ajal enamlasted on vallutanud Karksi mõisa ja ähvardavad Öisu jaama, saatis rüügl 3 omast vähestest jõududest vaenlase tõkestamiseks selles suunas Morna asundusse ühe kompanii kapten Schmidt'i juhatusel.

3. I hommikul asusid 3. polgu osad Kärstna ja Karuli asundustesse. Varsti lähenevad teed mööda vaenlase osad, kelle survele meie väed, jättes maha Karuli as., asuvad kaitsele Nurme—Vallamaja joonel (vaata skeem nr. 3). Vaenlane, haarates oma suurearvuliste vägedega 3. polgu osade tiibu paremalt üle Undiüsse ja vasakult üle Viira—Nurme sunnib meid õhtuks Kärstna as. maha jätma ja Anikatsi ja Pahuverre taanduma, kusjuures taandumisel näidatakse, nagu läheksime meie Raasilla suunas Viljandi. Vaenlase jõud, umbes 1 pat. jalaväge, 2 kahurit ja eskadron ratsaväge, asuvad ööseks Kärstna as.

4. I hommikul liigub umbes 2 komp. suurune punaste salk Raasilla suunas, otsides sealte peajõude. Meie manööver on õnnestunud, vaenlane on meiega kontakti kaotanud, oleme tema tiival.

Hommikul võtavad rügemendi osad oma alla vastupanuta kõrg. 65,9 (Kärstna juures), kus avaneb hea vaatlus tervele lahinguväljale. Otsus lahingu läbiviimiseks — ratsasalk Raudsepa talu juure, et takistada vaenlase kahe kompanii tagasitulekut, ühe rühmaga vallutada Karuli ja alata sealt osalist pealetungi, et vaenlase tähelepanu sinna tõmmata, kuna ülejäänud jõududega rünnata Kärstna as.

Meie rühm kahe kuulipildujaga liigub varjatult Karuli mõisa, kust punased enne on alanud liikumist kolonnis Kärstna poole. Üks punaste ratsanik pöörab teelt tagasi ja lastakse meie poolt maha. Kohe avatakse tuli punaste kolonni pihta, mis kabuhirmus laiali jookseb. Niisama aetakse tulega Põrgamõisa poolt tulev vaenlase kolonn laiali. See tulistamine on nii ootamata, et punased isegi vastu ei tulista. Punased kannavad suuri kaotusi. Sellega on punaste tähelepanu suuresti tõmmatud Karuli poole ja rüügl otsustab rünnata Kärstna as. Kuid vaenlase üli-

võim on liiga suur ja pealegi on vaenlasele hea kaitsepositsioon Kärstna kiviaidade ja hoonete varjus. Ka pööravad teelt tagasi need punaste kaks kompaniid, kes hommikul läksid Raasilla suunas. Teel saa-

Kolone. Ed. Kubbo.

5-es 3. polgu ülem (21. XI 1918. — 20. II 1919.)
Polgu vormeerija ja juht Vabadussõja algpäevil.

vad need punaste abiväed küll meie ratsasalga tulest tublisti kannatada, kuid nende lähenemine teeb meie väikese salga olukorra lahingus raskeks. Nähes seda viib rüügl oma mehed Kärstna alt tagasi Anikatsi.

5. I lubatakse polgule abiks üks rühm Tartu (asus Raasillal) ja üks rühm Viljandi (asus Mustlas) kaitsepataljonidest ja üks suurtükk.

Rüügl otsustab 6. I vaenlasele löök anda 3 suunast — peajõududega Anikatsist ja kaitsepataljonide rühmadega põhjast ja kirdest. Sideks peajõudude ja Raasilla grupi vahel tungis peale Korneli grupp.

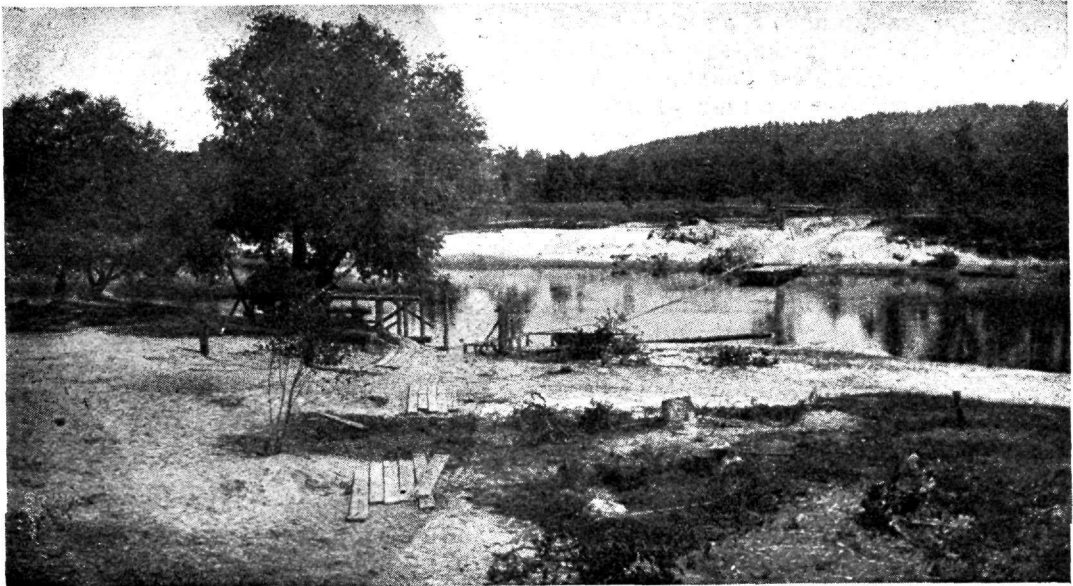
6. I algab lahing. (Vaata skeem nr. 3). Kell 1000 avas meie suurtükk tule Kärstna pihta, mis tuli vaenlasele täiesti ootamata. Polgust välja saadetud rühm vallutab Karuli ja lõikab seega ära vaenlase tee Tõrva suunas. Mustla rühm vallutab Undiüsse. Vaenlase kahur, mis seisid Kärstna vallamaja juures katsub põge-

neda, kuid hobused hävitatakse tulega ja ta jääb maanteele. Vaenlase katse tungida Undi usse lüüakse tagasi, vaenlane kaotab hulk vange. Trehvava suurtüki tulega sunnitakse vaikima vaenlase r.-kuulipildujad. Kuid Kärstna t võtta ei õnnestu — vaenlase ülivõim on liiga suur. Ka ei tungi kaitsepataljoni rühmad küllalt edasi, et vaenlast siduda, mille tõttu punased

Schmidt'i juhatusel Karksi asunduse ja 6. XII haaramisega lõunast Taagepera asunduse.

IV. Polk võitluses Helme-Tõrva ümbruses (8. I—30. I).

Taandudes Kärstnast katsuvad punased organiseerida uut vastupanu Helme raionis. Valgast tuuakse kohale uusi vene-

Vinduli parv Koivajöel.

algavad vastukallaletungi Karuli vastu, mida pealegi tulistab üks vaenlase suurtükk Põrgamõisa raionist. Meie osad taanduvad võideldes Karulist. Öhtul tõmbab polk oma osad Kärstnast tagasi. Kuid vaenlane on moraalselt löödud ja mitte oodates uut pealetungi, põgeneb öösel Kärstnast Helme.

Lõppenud on 4 päeva kestnud võitlus suurearvuliste punastega. Olgugi, et vaenlast ei purustata otsekohe lahingus, on ta siiski niivõrd vapustatud, et ta öösel põgeneb.

On sündinud murrang. Vaenlase osad, mis senini takistamatult edasi tungisid, on peatatud ja purustatult tagasi visatud. Algatusvõime on meie käes. Rügement on karastatud lahingus ning mitte ainult võitlejate vaid ka ümbruskonna rahva meeleolu on tõusnud. On tekkinud kindel usk, et meie võidame, et suudame kaitsta oma isamaa iseseisvust ja vabadust. Seega Kärstna lahingute tähtsus on suur, mis otsustavalt mõjus ka lõuna rinde kujunemiseks. Asjata ei ole langenud 3 ohvitseri ja 3 sõdurit ning haavata saanud 3 ohvitseri ja 6 sõdurit.

Sel ajal, kui kestsid võitlused Kärstna all, vallutavad rügemendi osad kapten

läti-hiinlastest koosnevaid osi. Ka meil kestab seljataga kibe organiseerimistöö. On jõudnud polgu uutest osadest kohale 3. ja 4. kompaniid, kuna 5. kompanii saabub väerindele juba Kärstna lahingute ajal.

8. jaanuaril tungib polk edasi kuni Lõve vallamajani. Kapten Schmidt oma grupiga vallutab isegi Patküla as. ja Helme kirikumõisa ning katsub ootamata löögiga vallutada Helme as., kuid vaenlase jõud on liig suures ülekaalus.

Kuni 15. jaanuarini kestavad vähemad kokkupõrked vaenlasega. 15. I algavad enamlased suurte jõududega pealetungi ja vallutavad Riidoja ning Leebiku asundused, kuid peksetakse 18. jaanuaril tagasi. Kaks korda (18. ja 21.) visatakse punased ootamata löögiga Helmest ja Tõrvast välja, kuid uuesti tulevad nad suures ülekaalus tagasi. 24. I vallutavad punased Helme ja tungivad peaaegu kuni Põrgamõisani (Kärstna läheduses), kuid uuesti asub polk pealetungile, et mitte anda vaenlasele mahti kindlustamiseks, ja kibedas võitluses 30. I visatakse vaenlane suurte kaotustega lõpulikult Helmest välja. Viljarikkad Tarvastu ja Helme väljad on lõpulikult päästetud barbarite hävitusest.

V. Polk pealetungil Helmest—Koiva jõeni (31. I—3. II).

Vangidelt saadud teadetest koondasid enamlased oma jõude Atseri as., uueks pealetungiks Viljandi suunas. Et mitte anda võimalust vaenlasele end korraldada, jätkab 31. I polk oma võidurikast pealetungi lõuna poole. Sel ajal on polk juba 2-pataljonilises koosseisus, pataljonis 4 kompaniid.

Saadest andmeid meie pealetungist, taandub vaenlane Atserist Põdelli suunas. Kahes osas tungib polk edasi Põdelli as. suunas: I pat. kapten Schmidt'i juhatusel üie Koorküla ja II pat. kapten Kruusi juhtimisel üle Atseli; Põdellis pidid mõlemad osad ühinema. 31. I õhtul paiskab I pat. Põdelli juures laiali vaenlase kolonni, saades hulk vange ja rikkaliku sõjasaagi, muuseas ka ühe patarei. Vaenlane katsudes I pat. haarata Valga poolt langeb II pat. hoopide alla. Seega on antud tugev hoop vaenlasele Valga külje all 31. jaanuaril. 1. veebruaril vallutab polk Valgast lõunapool olevad asundused kuni Säde jõeni ja abistab soomlasi. 4. II vahetab polk selles rindeosas soomlased ja asub poolrõngana Valga kaitseks Tireli soo — Sauleki jaama — Sile (Koiva ääres) — Mürgi talu (Valga-Võru raudtee ääres) joonele.

Kolonel-ltn. Joh. Schmidt.

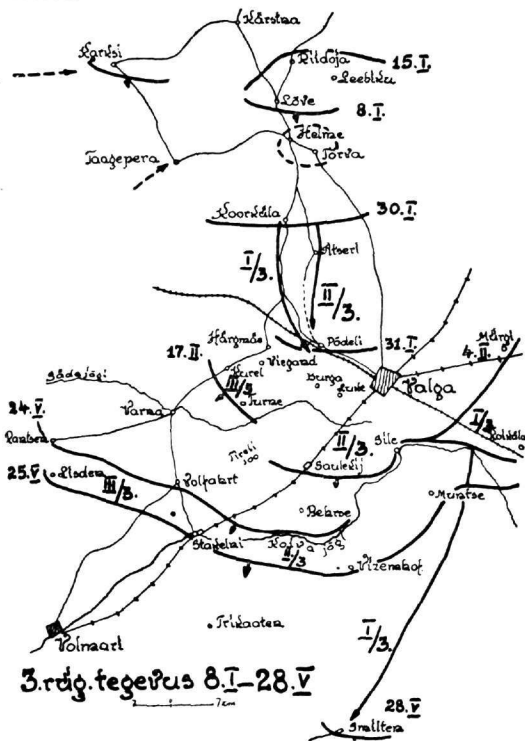
6-es 3. polgu ülem (20. II 1919. — 12. V 1919. ja jaan. 1921. — 12. VI 1921.)

Vähem kui kuu ajaga on Sakalamaa keskkohast vaenlane paisatud piiri taha. Võidurikas 3. rügement seisab kindlalt juba osal piiril meie kodu kaitseks.

VI. Polk kaitsele lõunarajal (4. II—23. V).

Polk asub kaitsele laial rindel, mille tõttu ei ole mõeldagi, et saaks tervet rinnet oma asetuse või tulega katta. Kompaniide ja isegi rühmade vahele tekivad mõnikord mitme kilomeetri pikkused vahed, mille tõttu tuleb alati valvel olla mitte ainult esijoonel vaid isegi varus. Algava igapäevased võitlused, luurekäigud selles enamasti kinnises maastikus, mis söövad närve ja väsitavad võitlejaid.

Esialgset lahingud tekkisid Valga-Riia raudtee raioonis. Juba 6. II tungib vaenlase luursalk Sauleki jaamas meie valvetõkke kallale, kuid lüüakse tagasi. Järgmisel päeval katsub vaenlase luure uuesti õnne, kuid olles tagasi löödud algab 9. läti polgu III pataljoniga pealetungi ja piirab peaaegu Saulekis asuva meie 6. kompanii ümber. Vasturünnakuga lüüakse tagasi vaenlase osa, kes haarab, ja visa võitlusega kihutatakse vaenlane tuntavate kaotustega tagasi. 9. II tungivad punased 2 pataljo-

Skeem nr. 4.

niga jälle Sauleki peale, sunnivad meie osi taanduma, kuid saades abi, visatakse vaenlane tagasi.

14. II asub polk pealetungile, et väerinnet kaugemale meie piiridest nihutada. Kohati minnakse üle Koiva jõe, vallutatakse Vizemhofi as. ja hulk talusid. Küll teeb vaenlane ägedaid katseid meid Valga poole visata, kuid asjata. Kohad, mis vaenlase kätte langevad, võetakse hoogsate vastulöökidega tagasi.

Nii kestab päevast päeva. Igapäev pommitab vaenlane meie seisukohti ja tungib kohati kallale. Kuid vaenlase pealetungid purunevad meie kaitsjate visal vastupanul. On küll seisukord väga raske — pika kaitsejoone tõttu on vajalik palju mehi alati võitlusvalmidena hoida ning kulu meestes side loomiseks on suur.

11. märtsil algab 3. polk pealetungi, et toetada naabreid ja et saada selgust vaenlase asetuse ning jõudude üle, ühtlasi siduda vaenlast rindel, sest saadud andmetel saadavad enamised omi osi võitlusse Marienbergi alla.

Ootamata löögiga paiskab 6. komp. vaenlase 300—400-mehelise salga (muuseas internatsionaalne kompanii) Kausti kõrtsist laiali, saades hulk sõjasaaki — nagu 4 korras r.-kuulipildujat, 11 hobust, roodude kantseleid jne. ning 5 vangi. Laialijooksnud punastest püüdsid soomusronglased raudtee äärest kinni umbes 80 meest. Ka mujal vallutati hulk asulaid, saades sõjasaaki. Eriti raskeks kujunes võitlus 2. kompaniil Vizemhofi raioonis, kompanii kaotas surnutena kompüli lipn. Riit'i ja lipn. Strandberg'i ja 3 sõdurit.

Kartes Koiva jõe vabanemist jääst, tõmbab rüüül 3 jõe vasakpoolselt kaldalt Vizemhofi raioonist oma osad jõe taha. Tuli ajutiselt jätta maha kaitsejoon, mida meie kangelased olid niisutanud oma verega.

Nähes, et otsesuunast Valka vallutada ei saa, katsub vaenlane tegevust alata edelast, vallutades 17. II Turne as. Punastel on esialgu edu, kuid vastulöögiga seatakse seisukord jalule ning Turne ja isegi Kureli as. puhastatakse vaenlasest.

Sel ajal on punased avanud agara kihutustöö meie osade moraali lõhkumiseks, aga sõdurite meeolule see ei mõju.

Abiks 2. diviisi osadele viiakse aprilli keskpaigas 3. polgust 4 kompaniid, seega on polku järgi jäänud ainult 6 kompanii (9. ja 10. kompaniid saabusid polku pärast Valga vallutamist).

26. IV algavad punased uuesti ägedat pealetungi rügemendi rindel raudtee raioo-

nis ja sunnivad meie osi kohati tagasi tõmbuma (langevad Egle ja Behre talud). Kuid hooga vastulöögiga visatakse vaenlane uuesti välja ja paisatakse vastase osad Koiva jõkke, kus hukuvad.

Vaatamata nendele löökidele koondavad punased suuremaid jõude läänepoolle Riia-Valga raudteed, et 1. maiks vallutada Valga. Juba on vaenlane vallutanud Härämäe ja 6. polk ühe kompanii tagasi surunud Taagepera suunas ja sellega avanud tee meie seljataha. Valga seisukord on hädaohtlik. Saabub telegramm 3. diviisist kol. Reegilt — „Valka anda ei tohi“. Ja ei antagi. Polkül kiiresti organiseerib Valga kaitset. Korjatakse kokku 180-meheline komando Valga komandandi komandost, soomlastest ja vabatahtlikkudest ja saadetakse lipn. Kriisa juhatusel vaenlase vastu. Ootamata löögiga vallutatakse Härämäe ümbrus ja paisatakse vaenlane laiali, kusjuures meie kätte langeb vangi üks läti kompanii terves koosseisus (113 meest).

Seekord on Valga päästetud, kuid on märgata enamlaste suurte jõudude koondamist, et Valka vallutada. Polkül palub tagasi oma pataljoni, mis anti 2. diviisi käsutusse. Seda lubatakse, lubatakse isegi anda abivägesid.

29. aprillil jõuavad Valka abiväed — 3. polk uuesti vormeeritud 11. ja 12. kompaniid, 1. rüg. II pataljon ja soomusrongide tagavara patljonist 60 meest. Juuretulnud abivägede toetusel algab 30. IV pealetung. Ägeda tormijooksuga vallutatakse Kureli ja Turne asundused ning puhastatakse vaenlasest Viegandi ja Kokenbergi asundused. Vaenlane taandub täielikus segaduses Varina suunas. Meie sõjasaak suur — hulk relvi ja vange. Aga peaasi — vaenlane on Valga alt lõpuliikult kaugemale visatud.

3. V katsuvad enamlased veel õnne, piiravad meie 10. kompanii sisse, kuid kompanii korraldudes peksab nad tagasi.

Vaenlase juures on märgata viimaste kaotuste mõjul suurt meeololu langemist. Pea igapäev jooksevad üksikud punased, peasjalikult lätlased, meie poole üle. Küll katsub vaenlane Maailmasõja lõpul tarvitatud „vennastamisega“ õnne — kuid ka see abinõu ei mõju meie tublide sõdurite peale. Vennastajaid võetakse vastu tulega. Isegi 12. kompanii ltn. Jõgevasti juhatusel läheneb 8. V „vennastuse“ ettekäändel vaenlasele ja peksis nad SALLE koolimaja juures laiali, tuues sõjasaaki. Vaenlase rinne on alalise ärevuses ja kartuses meie

pealetungi ees — veel üks jõupingutus, löök ja vaenlase siinsed osad varisevad.

Vahepeal on polgu juhtivas koosseisus olnud muudatusi: 24. II lahkuv rügemendi ülem kol. Kubbo, asudes 2. diviisi ülema abi kohale, kuna rügemendi ülemaks määratakse kapten Schmidt. 11. III saab kapten Schmidt haavata ja rügemendi juhtimisele asub kapten Kruus.

VII. Polk lõuna rinde purustamisel ja Põhja-Lätimaa vabastamisel (23. V—29. V).

23. V algab meie lõuna rindel otsustav pealetung. 24. V käsu järele peab 3. polk koos 6. polgu osadega löögi andma üle Varna — Vana- ja Uue-Volfahrti asund.

24. V öösel vallutavad 3. polgu 11. ja 12. kompanii ootamata löögiga Varna alevi, võttes vangi terve kompanii punaseid ühes 5 r.-klp. Öhtuks vallutati polgu poolt Uue- ja Vana-Volfahrti ning Ranzeni as. 25. V vallutab III/3. rügement peale ägedat lahingut Stakelni alevi ja 26. — Keiseni as.

25. V algab II/3. polk pealetungi üle Kautsi talu — Trikaateni sihis, pekstes laiali vaenlased oma ees ja vallutades Vizemi as. 28. V tungib I/3. polk üle Koiva ja vallutab pärast ägedat lahingut Smilteni alevi, saades suurt sõjasaaki.

Polgu ees on punaste kaitsejõon lõpulikult hävitatud. Punased rügemendid on metsi mööda laiali paisatud, nende üksikud salgad katsuvad maha pildudes relvi ja sõjavarustust pääseda ida poole. Nende vastupanu on niivõrd murtud, et meie väikeste eelosade ilmutamisel punased alla annavad.

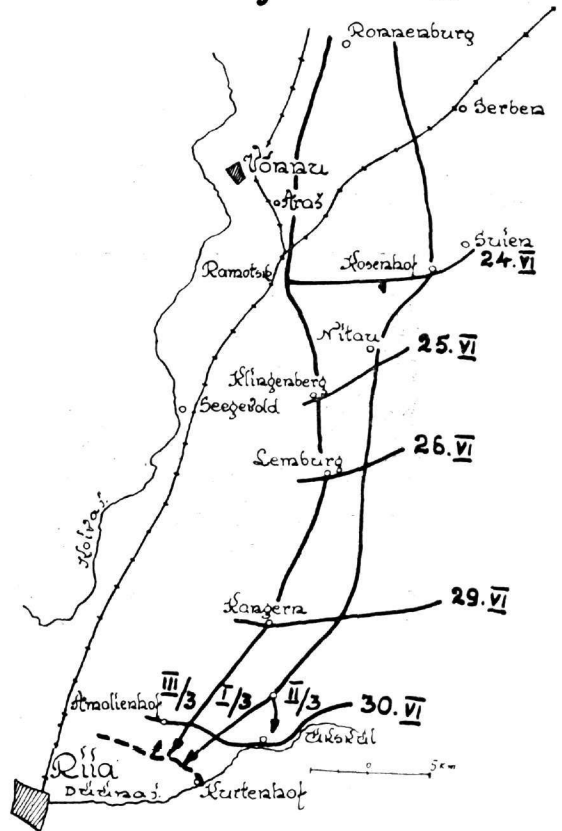
Põhja-Lätimaa on vabastatud. Lõunapoolsed naabrid võivad oma eiu ise korraldama hakata, mis neil esialgu väga tigu-sammul edeneb.

VIII. Polgu osavõtt sõjast „Landeswehri“ (19. VI—3. VII).

Lisaks enamlastele ilmuvad meie vaenlaste hulka lõunapoolt veel sakslased, kes selle asemel, et koos meiega tegutseda punaste vastu, pööravad põhja poole, et kaitsta oma kihihuve.

Arvestades möödapääsmata kokkupõrkega sakslastega, sunnitakse ka 3. polk lõunasse ja aseneb 19. juunil — polk: III/3. polk rindegale läände Raunajõe äärde Varna talust — Upti taluni, I/3. polk rindegale lõuna Behrse kõrtsist — Krasini taluni ja II pat. 7. ja 8. komp. Riia-Pihkva kiviteel Meringi ja Krunlandi karjamõisates, kuna varus Ron-

Landeswehri jahtamine.

Skeem nr. 5.

neburgi alevi 6. komp. ja jalamaakuulajate komando ning Smiltenis 5. komp. Paremalt 3. polk asus meie III diviisi juhatusel tegutsev läti 2. Võnnu polk. 3. polgu ette olid ilmunud Landeswehri osad, kuna polgu vasaku tiiva läheduses nähti vürst Lieven'i ja Ballod'i väeosi, kelle ülespidamine oli meie suhtes veel selgusetu. 3. polgu vasaku tiiva kaitseks anti polk 3 korraldusse Tallinna üksik eskadron.

21. juuni öösel algab lahing tervel polgu rindel. Vaenlane tungib ägedalt kallale, külvates sõna otsekoheses mõttes meie seisukohti oma ronkearvulise tulega. Kuid kangelaslikult peab polk vastu, vaatamata sellele, et lätlaste taandumisel on polgu parem tiib sügavalt haaratud. Vaenlase osad on ilmunud isegi polgu staabi seljataha 4 km kaugusele, keda likvideerimise saadetakse olemasolevad vähesed varud. III diviisi juhatusel on vajalik käes hoida, maksu mis maksab, Ronneburgi kõrgustikku, kui tugipunkti peatsel vastukallaletungil, ja polk hoiab seda käes!

22. VI algab vaenlane uuesti pealetungi, eriti ägedalt Ronneburgi alevi ja

Friedrichshofi as. juures, kuid kõik pealetungid purunevad. Isegi 1. komp. kasutades soodsat momenti (meie suur-tükiväe tulest on süttinud põlema Ronneburgi kirikumõisa, kus asuvad sakslased), hiilib kraavi mööda Ronneburgi kirikumõisa ja peksab sealt vaenlase välja, saades sõjasaaki. Öhtupoole algab rügement üldist vastukallaletungi ja sakslased taanduvad purustatult.

algab I/3. polk pealetungi, samal päeval vallutatakse Gileva ja Babjakovo külad, ja 21. VIII jõutakse peale ägedait lahinguid määratud Harlapkovo raiooni. 22. VIII tungib vaenlane terve päev ägedait kallale. Seitse kallaletungi purunevad meie kaitsejoone ees. Öösel on naabriosad kohati taandunud ja hommikul 23. VIII taandub ka I/3. polk tagasi meie kindlustatud joonele Irboska ette. 23/24.

Päaletung Ostrov'i sihis 1919. a. sügisel. Voor läheb läbi Kotleschi jõe.

Algab vaenlase hoogne jälitamine (v. skeem nr. 5) läbi Põhja-Lätimaa kuni Riia väravateni, kus tekivad ägedad lahingud. 1. VII ajavad 1 pat. osad vaenlase valvetõkke laiali, saades 2 r.-klp. 2. VII öösel tekib äge võitlus sakslastega. Vaenlane lüüakse raskete kaotustega Kircholm as., Kurtenhofi jaamast ja Seltini gipsivabrikust välja, kuid viimast punkti ei suuda polk öösel käes hoida. Sakslased tehes suurt pingutust võtavad Seltini tagasi. Polk valmistub uueks lõpulikuks pealetungiks, et Riiga murda, kuid tehakse vaherahu.

Polgu kaotused on küll lahingutes sakslastega suured, langenud 1 ohv. ja 57 sõdurit ning haavatud 4 ohv. ja 185 sõdurit — kuid kangelaste veri, mis valati neis võitlustes, ei ole asjata. Suurearvuline ja hästi relvastatud vaenlane on purustatud. Kodumaa võib jälle vabalt hingata.

IX. I pataljoni võitlused Irboska all (19. VIII—27. VIII).

16. VIII saadetakse I pat. 2. diviisi ülema käsutusse Irboska alla. 19. VIII

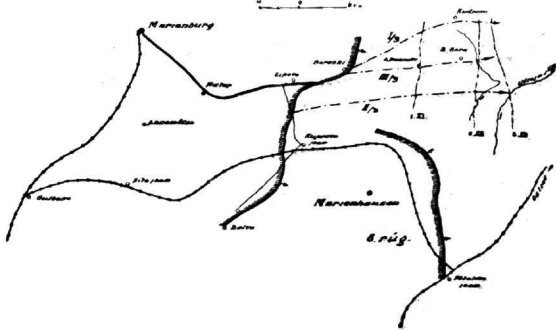
öösel võetakse ette pataljoni osadega vastulööki ja vallutatakse Vorosilovo küla. 25. ja 26. VIII võtab pataljon osa vaenlase kallaletungi tagasilöömisest meie kindlustatud positsioonide vastu, mille järele I/3. polk tagasi oma väeossa saadetakse.

X. 3. polgu sõjakäek Ostrovi - Põtalovi sihis (16. VIII—23. XII).

Peale „Landeswehri“ purustamist koondati polk Ülemjuhataja varru Ramozki jaama lähedusse, kust augusti keskpaigal ümberpaigutati Vana-Gulbene — Liteni—Bolva raiooni, eesmärgiga vahetada kaitsele asuvat 8. polku (vaata skeem nr. 6). Polk asus augusti keskpaigas kaitsejoonele Lubani järvest — Uue-Annemõisani. Rindel oli vaikne, ainult seljatagust tuli puhastada ümberhulkuvat punaste salkadest.

21.—25. IX vahetas polk 2. polgu ja asus kaitsele joonele Uue-Annemõisa — Frantsisko as. — Lipnovo alev — Berjoska. Polk toimetas kõvendatud luurkäike, saades sõjasaaki.

3. rügemendi sõjakäik Ostroni sibilis.

Skeem nr. 6.

14.—29. s asub polk puhkusel, mille järele asub endisele joonele ülesandega alata pealetungi, et selles suunas anda vaenlasele lööki ja seega kergendada meie Põhja rinde tegevust.

1. XI algab pealetung. Hoogsa pealetungiga vallutatakse 1. XI hulk külasid ja pärast ägedat lahingut Aksjoo nova Gora, 2. XI — jõuab polk Bõstrova Gora — Puhva j. — Kudrovo joo- nele, kuna 3. XI kohati kuni Utrooja j. tungitakse. Kohati on võitlused väga ägedad.

Vaenlane on rindele toonud suuri abivägesid, kes katsuvad 3. XI rügemendi rindel pealetungile üle minna, kuid visatakse tagasi, kusjuures vallutatakse veel mitmed külad (Prädilino, Kulakovo, Raslivõi). Sel ajal on vaenlasel õnnestunud meie naabrit paremal tagasi tõrjuda, mille

tõttu pärast ägedat järelvägede võitlust 3. polk asub oma endistele positsioonidele, kust alati võitlust. Ülesanne on täidetud, suurearvulised vaenlase osad on rindel seotud, rääkimata suurtest kaotustest, mis vaenlane kandis.

19. XII vahetavad lätlased 3. polgu, mille järele viimane koondatakse Valga-Stackelni raiooni, kust ta 1920. a. veebruaris viiakse Narva raiooni.

XI. Tagasivaade.

Möödunud on pikk verine heitlus oma isamaa iseseisvuse ja vabaduse eest. Salgakesest kangelastest, kes detsembris 1918. a. Võrus sõjategevust algasid, on polk paisunud suureks, tugevaks ja kokkuliidetud tervikuks, kes oma hiilgavate võitudega — oma mehise, visa vastupanuga ja hoogsa raugemata edasitungiga — on kirjutanud kustutamata tähtedega ilusamaid lehekülgi meie rahva ajaloosse. Palju on olnud raskusi, paljud on varisenud kangelastena Manalasse, kuid see on karastanud ülejäänuid — ja kui kodumaa nõuab, tulevad vanad polgu veteranid kui üks mees, et kaitsta oma pühadust — oma kodumaad, oma vabadust.

Au langenuile — kangelastele, kes oma kõige kallima, elu, jätsid Isamaa eest, püsivust ja jõudu teistele kaasvõitlejatele oma ettevõtetes kodumaa ehitamisel!

J. K.

3-as jalaväe rügement pärast Vabadussõda.

23. mail 1920. aastal peale sõjategevuse lõpetamist, toodi 3-mas jalaväe rügement Narva rindelt Pärnu, kus algas rahuaegne töö tolleaegse rügemendiülema kolonel-ltn. Jaan Kruusi juhatusel.

1. jaanuaril 1921. aastal liideti 3. jalaväe rügement 8. jalaväe rügemendiga ühiseks väeosaks 3. rügemendi nime all. Samal ajal likvideeriti kohalik 4. Piiriküti pataljon ja liideti samuti 3. jalaväe rügemendiga, mille tõttu 3. rügemendil tuli osaliselt asuda piirivalve teenistusse Läti piirile.

Jaanuarikuu esimestel päevil lahkus rügemendi juhtimisest kolonel-leitnant J. Kruus. Uueks rügemendi ülemaks määratakse kolonel-ltn. Johann Schmid.

1. märtsil 1921. aastal määrati rüge-

menti esimesed noored. Seega algas intensiivne rahuaegne töö noorte väljaõppe alal.

12. juulil 1921. aastal lahutati endise 8. rügemendi osad 3. rügemendist ning 3. rügement toodi Pärnust üle Valka 3. üksiku jalaväe pataljoni nime all. Pataljoni juhiks määrati uuesti kol.-ltn. Jaan Kruus.

12. septembril 1921. aastal määrati kolonel J. Kruus kõrgema sõjakooli kursustele ning tema asemele 3. üksiku jalaväe pataljoni juhtimisele asub kolonel-leitnant Verner Trossi.

15. märtsil 1924. aastal liideti 3. üksik jalaväe pataljon Sakala partisaanide üksiku pataljoni ühiseks Sakala jalaväe rügemendiks. Rügemendi ülemaks määrati kol.-ltn. V. Trossi. Sellest ajast lõpetab 3. rügement oma tegevuse iseseisva väeosana. Sakala rügemendi koosseisu astub

3. üksiku pataljoni ohvitserkond 5. okt. 1928. a.

1 rida vas. paremale: Ltn. J. Koort, kpt. J. Madisson, major A. Häelme, kpt. R. Aks, kpt. R. Martinson;
2 rida: N.-ltn. A. Klaussen, ltn. N. Põlendik, n.-ltn. M. Holland, n.-ltn. E. Kivi, n.-ltn. O. Kiljako,
n.-ltn. J. Vindt; 3 rida: N.-ltn. J. Roose, ltn. F. Siemann, ltn. A. Kase, n.-ltn. U. Paukson, n.-ltn. M. Tenner,

ta 3. pataljoni nime all. Pataljoni asukohaks jääb endiselt Valga.

31. detsembril 1926. aastal viiakse kolonel-ltn. V. Trossi Sõjakooli ülemaks ning Sakala rügemendi juhtimisele asub kolonel-ltn. Oskar Schmidt.

Sak. rüg. 3. pat. Petseri laskeväljal 1927.

Vahipost ülesande täitmisel, lahinglaske harjutus.

Sakala rügemendi koosseisu jääb 3. pataljon kuni 1. okt. 1928. a., mil ta uuesti ümbervormeeritakse 3. üksikuks jalaväe pataljoniks ning 3. jalaväe rügemendi rahuaegne kuju — 3. üksik jalaväe pataljon — võib jälle iseseisva väeosana tegutseda ja oma elu-olu iseseisvalt korraldada. Uesti vormeeritud 3. üksiku jalaväe pataljoni ülema k.t. määratakse major Arthur Sauselg, kes kõrgemas sõjakoolis viibib. Pataljoni vormeerijaks ja tegelikult juhiks kohapeal on praegu major Al-der Häelme.

3. pataljon, ka Sakala rügemendi koosseisus olles, on kogu aeg asunud omaette eraldatud üksusena ning selle tõttu nii väljaõppe kui ka majanduse ja muu asjaajamise alal suuremalt osalt tegutsenud iseseisvalt, mille tõttu ei või nimetamata jätta neid 3. pataljoni juhte, kes pikemat aega pataljoni eesotsas on olnud ning ennastsalgavalt tööd teinud, nagu kolonel-ltn. Johannes Siir, major Arthur Sauselg ja major Al-der Häelme.

Rahuaegne pataljoni väljaõppetöö on olnud tagajärjerikas ning pataljoni kõrgem ülemus on pataljonis valitseva korra ning tehtud tööga alati rahule jäänud. Muuseas tuleks märkida edu laskeasjanduse alal: üleriiklistel laskevõistlustel on 3. pataljon alati püsinud esimestes ridades.

Pataljoni väljaõppe on rajatud kindlale alusele. Palju tööd on tehtud ka sõdurite kultuur-selgitustöö ja meelelahutuse aladel, milliste otsekohene juhtimine on pikemat aega lasunud kapten Johan Madissoni õlgadel.

Pataljoni õue, kus veel mõni aasta tagasi asusid liivakünkad, kartulikoopad, prüghunnikud ja mudaloigud, kus kasvas pilliroog, on pataljoni poolt muudetud nägusaks kehalise kasvatuse väljaks, millel asuvad jalgpalli, korv- ja võrkpalli platsid, kahesajaviiekümne meetri ringjooksu tee, saja meetri ja saja kümne meetri jooksuteed ning kohad hüpeteks ja visketeks.

Pataljonis on ellu kutsutud oma spordiring, näitetrupp ja laulukoor, missugused on edukalt ülesastunud sõduritele korraldatavail pidudel. Pataljonil on ka oma näitelava vajaliku sisseseadega, milline etenduste ajaks üles seatakse pataljoni söögisaali.

Hulka tööd on tehtud ka otstarbekohaste õppevahendite juuremuretsemise alal.

Käesoleva kuu esimestest päevist uuesti tegutsedes iseseisva väeosana, loodab 3. üksik jalaväe pataljon, et temal korda läheb veel parema eduga ja suurima püsivusega kaasa aidata meie iseseisvuse ning Kalevite kodu julgeoleku kindlustamise töös.

J. K.

Soomusjõudude kasutamisest.

Maailmasõjas leidsid tankid laialdast kasutamist. Nagu teada konstrueeriti esimesed tankid positsioonsõja perioodis ja selle mõju all vaenlase fortifikatsiooni ja tuletõkete läbi murdmiseks. Vastavalt sellele ehitati tankid, relvastati neid, anti nõutav organisatsioon ja määrati kindlaks nende kasutamise ning võitluse viisid. Lahingute kogemused näitasid, et tankisid tuleb tarvitada massides, laial rindel, kindlate ülesannete täitmiseks ning kõige lähemas koostöös jalaväe ja teiste väeliikidega. Et tankid konstrueeriti ja ehitati ainult positsioonsõja mõju all, selgus, et nende materjalosa, eriti esimeste tüüpide, ei kõlvanud liikuv sõja olukorrale. Tankide tegevuse raadius oli äärmiselt väike ja nende materjalosa ei lubanud omal käigul pikemaid rännakuid. Positsioonsõja hüpnos oli niivõrt tugev, et küsimused tankide kasutamise suhtes liikuv sõja olukorras jäeti täiesti kahe silma vahele. Võeti aksioomina mõiste, et tank on kõlblik ainult kindlustatud positsiooni võtmiseks. Sarnased vaated ei jäänud mitte ainult liitlaste juure püsima, vaid nad kandusid edasi ka teistesse sõjavägedesse, kellel ühel või teisel juhtumisel tuli tegemist teha lääne sõjaasjandusega. Kokkuvõetult Maailmasõda andis väga rikkalikud kogemused tankide alal positsioonsõja olukorras, kuid liikuvaks sõjaks ei annud ta mingisuguseid näpunäiteid. Sellega on seletatav ka see positsioonsõja hüpnos, mille all tankide asjandus liitlaste juures mõned aastad sõja lõppedes kannatas. Eriti kramplikult peeti kinni sõjaaegsest organisatsioonist. Mäletan, kuidas neli aastat peale Maailmasõda,

minu tõendus, et 5-tankilised rühmad on oma aja ära elanud, välja kutsus ühe lääne riigi tankide asjatundja heatahtliku muigamise, mida ta arvatavasti pärastpoole kahetses, kui see arvamine üldiselt tõekspidamiseks muutus. Maailmasõjale järgnevad sündmused — nagu Vene kodusõda, kust liitlaste tankid kaunis suurel arvul osa võtsid, siis Poola-Vene sõda, Marokko sõda jne. sundisid kivilinenud positsioonsõja vaateid revideerimisele võtma. Mainitud sõdades tuli vähe tegemist teha kindlustatud positsioonidega, nagu see Maailmasõjas oli, vaid võitlused suuremas ulatuses kandsid, kas liikuva või partisaansõja iseloomu. Loomulikult ei kõlvanud siin ei tankide tarvitamise viisid, ei nende tegevus ega organisatsioon, mis välja oli kujunenud positsioonsõja mõjutusel. Tuli kohaneda uutele võitlusviisidele ja lahendada probleemid, milledele ennem ei mõeldud. Raskemaks nendest osutus tankide kohale toimetamise küsimus, sest puudusid veobinõud. Tankid pidid omal käigul pikad rännakud tegema. Üllatuseks selgus, et tankide „Renault“ „Mark V“, „Medium A“ jne. liikumise võimed olid palju suuremad, kui neid arvati. Tõendus, et tankid kaunis raskel maastikul võivad omal käigul päevas 30 kuni 40 km rännata, hädakorral seda isegi 5—6 tunni jooksul ja suudavad järjest mitu päeva lahingutest osa võtta.

Tanki üksuste organisatsioon osutus liiga paendumatuks, et täita neid ülesandeid, mis liikuv sõda esitas: organisatsioon tuli muuta ja üle minna rohkem paenduva peale. Üldse oli, nagu juba tähendasin, palju probleeme lahendada, mida

liikuvõõja olukord esitas. Tanke tuli kasutada sarnasel viisil, mis polnud ette nãhtud ei määrustikkudes ega sobinud selle vaatega, mis aksiomiks peeti Maailmasõjast saadik.

Eriti kriipsutas seda alla prantslaste tegevus Süürias ja Kilikias (kol. G. Grangcourt. „La tactique au levant“) 1920./21. aast. Tankide tarvitamine oli siin äärmiselt raske. Puudusid kaardid, millede järele oleks võinud toimida esialgset maastiku tundmaõppimist. Tankidel tuli rãnnakutel liikuda koos lahingu gruppidega, väikseid teeradasid möõda mägedes, kust vaevalt jalavãgi läbi pääsis. Loomulikult ei kõlvanud siin Maailmasõjas välja kujunenud paendumatu tankide organisatsioon. Tuli kohaneda uuele liikuvõõja olukorrale. Näitlikult tõendas seda Aintab'i piiramine, mida kaitsid ainult 3000 türklast ühe 47 mm kahuriga ja tosina kuulipildujatega. Ka püssid olid neil väga mitmesüsteemilised. Prantsuse väesalk, mis koosnes 14 jalavãe pataljonist, 6 eskadronist, 38 suurtükist (nende hulgas ka 105 ja 155 mm), tankidest ja teistest vastavatest abivãgedest, ei suutnud selle kindlustatud punktile midagi ära teha. Võimata oli siin tankidele anda kindlaid ülesandeid, sest tegevuse objektide luure midagi ei selgitanud. Vastane asus eemalt märkamata, kitsastes ja sügavates kaevikutes, kus isegi 105 ja 155 mm suurtüki tuli talle kahju ei teinud. Pealegi polnud kaevikud katkestamata joonena, vaid üksikute pesadena. Kuna tankidele kardeti anda manööverdamise vabadust, ei leidnud nad neid pesasid üles. Liikudes kindlaksmääratud suunas kuni kaljudeni, olid tankid sunnitud tagasi pöörama, kuna nendele järgnev jalavãgi ägeda tule alla võeti. Ainult nãlg sundis türklasi alla andma.

Ümberpõõrdult, lahingus Han-Meislun'i all, mãngisid tankid otsustavat osa, kus neid juba vastavalt liikuvõõja nõuetele kasutati. Mitte vähem kasu ei toonud tankid Osmanie võtmisel, kus nad üksikute rühmadena tormasid vastase kallale ja sundisid teda oma tulega isegi kivi-majadest lahkuma (kahurid ja kuulipildujad tulistasid aknaid). Nendest näidetest järgneb, et ka tankidel peab olema manööverdamise võimalus.

Ka Marokkosõda sundis tanke tarvitama ülesannete täitmiseks, milliseid vaevalt Maailmasõja kogemused lubavad. Neid tarvitati:

- a) Jalavãe luursalkade toetuseks;
- b) kolonnide kaitseks rãnnakul ja tiivade kaitseks lahingus;
- c) iseseisvate ülesannete täitmiseks kalalætungil lahingu grupi piirkonnas, millede kordaminekul alles jalavãgi tegevusse astus;
- d) peapõõtsiooni kindlustamise katteks;
- e) langenute ja haavatute ärakoristamise kaitseks;
- f) lahingu ajal üksuste laskemoona ja toiduga varustamiseks;
- g) raske-kahurite transporteerimiseks, kui teisi veoabinõõsid polnud.

Olgugi, et need ülesanded olid tingitud Marokkosõja iseãraldustest, kuid nad õmetigi tõendavad, et tanke võib edukalt kasutada mitte ainult kindlustatud põõtsioonide läbimurdmiseks, vaid igasuguste aktiivsete lõõkide andmiseks. Umbes samasuguseid ülesandeid täitsid tankid ka Vene kodu- ja Poola-Vene sõjas, mõistagi muudatustega, mis vastavad nende sõdade iseloomule. Mainitud sõdade uurimine annab kaunis rikkaliku materjali, mille järgi võib otsustada kuivõrt kohased on tankid liikuvõõja olukorras. Kõik see materjal ja need kogemused kontrollitutena rahuaja õppeväljaladel tõendavad, et tankide tarvitamine liikuvõõjas on täiesti võimalik ning toob kahtlemata suurt kasu.

Vaadeldes Maailmasõja ja temale järgnevate sõdade kogemusi, põrkame kokku kahe õksteisele vastukãiva nõõdega:

- 1) Põõtsioon sõda nõõab tankide tarvitamist massides, laial rindel, eõelõõneerides neid teatud juhustel sügavusse, et ära hoida vastase kahurtule kontsentreerimist ja edukamalt toetada oma jalavãge kindlustatud põõtsiooni võtmisel. Tankide üksuste organisatsioonilt ei nõõta siin suuremat paenduvust, sest nendele antakse kindlad ülesanded, millede täitmine põõhjalikult ja omal ajal ettevalmistatakse.
- 2) Liikuvõõjas pole tankide masside õerilist tähtsust, vaid nad võivad anda lõõke ka väiksemate üksustega, kuid neilt üksustelt nõõtakse paenduvust ja iseseisvust, milleks tankidel peab olema vastav organisatsioon.

Tekkib küsimus, kumb nendest tõõkspõõdamistest meile on vastuvõõetavam ja õõstarbekõõasem. Vastus peitub peasjalikult meie arvatavates õperatsioonides, tankide arvus, arvatava vastase jõõududes,

tema relvastuses, tema jõudude organisatsioon ja oletatavates tegevuse kavades ning tulevase tegevuse piirkonna maastiku iseloomust. Analüüsid kõik neid küsimusi, pole raske otsusele jõuda, et meil tuleb tanke tarvitada kui kindlustatud positsioonide võtmisel, nii ka liikuv sõja olukorras. Selleks peab tankide üksustel olema vastav organisatsioon. See peab omama iseseisvuse, paenduvuse ja küllaldase tulevõime. Kaks viimast nõuet on maksivad eriti rühmade kohta. Arvan, et meie organisatsioon võimaldab põhimõtteliselt täita küllalt edukalt kõik need ülesanded, mis neile esitab positsiooni- ja liikuv sõda meie oludes, sest see organisatsioon pole mitte juhusline, vaid kõikide asjaolude tõsiste kaalutluste tulemus.

Soomusautode kasutamise suhtes andis Maailmasõda tõsiseid kogemusi eriti liikuv sõja perioodis. Rohkem sellel alal andsid Poola-Vene ja Vene sõduajad. Ka Marokkosõda pakub soomusautode kasutamise alal kaunis väärtuslikku materjali. Huvitavam on soomusautode tegevus 1920./21. a. Süürias ja Kilikias. Vaatamata sealsete äärmiselt halbade teede peale leidsid nad võrdlemisi laialdast kasutamist, kusjuures tihti nende tegevusest olenes võitluse edu. Lahingu kordaminek Enidge'i all tuleb kindlasti soomusautode arvele kirjutada. Kõik tähendatud sõdade kogemused ja uurimised andsid võimaluse kui meil, nii ka mujal kindlad soomusautode tarvitamise ja nende tegevuse põhimõtted üles seada ning vastavates reeglites fikseerida. Vaevalt võib siin arusaamatustest juttu olla. Ainult soomusautode tüüpide küsimus pole veel otsustatud. Suuremat muret ei sünnita see probleem seal, kus olemas head teed ja rikkalik teede võrk. Kuid maades, kus teede olud halvad, on asi keerulisem. Soomusautolt nõutakse äärmiselt suurt liikumise kiirust ja igalt poolt vastasele juurdepääsemise võimalust. Vaese ja halbade teede võrgu juures on raske neid kahte nõuet ühele ja samale soomusauto tüübile esitada. Soomusautod, mis liikuda võivad halbu teid ja isegi teeta maastikul (kegressi ja 6-rattalised tüübid) ei anna küllaldast kiirust, kuna harilikud soomusautod võivad liikuda ainult kõva pinnaga teid mööda. Nähtavasti on tarvilik kahe soomusauto tüübi pidamine seal, kus teede olud halvad.

Mis puutub soomusrongidesse, siis Maailmasõda nende kohta andis vähe ko-

gemusi. Väga rikkalikud kogemused andis meie Vabadussõda, Poola-Vene ja Vene kodusõjad. Nendes sõdades kujunesid välja ka soomusrongide tüübid, mis veel praegugi tarvitusel. Kuid katsed on näidanud, et need tüübid ei ole enam kohased tuleviku sõjas. Kõige esiteks nad kujutavad enesest hiigla suuri märke, mida raske moondada. Loomulikult pole raske vastasel sarnast varjamata soomusrongi kahjutuks teha oma suurtükitulega. Kui võtta praegune normaalne soomusrong, keskel vedur tendriga, kummagil pool üks soomusplatvorm, siis paistab, et pool terve kogust (vedur tendriga) on äärmiselt tundelik tabamiste vastu, kuna tal omal mingisugust tulevõimet pole. Veduri tabamise puhul kaotab terve rong oma liikumise võime ja võib kergesti kas vastase saagiks langeda, või lõpulikult hävitatud saada. Soomusrongi alaliseks lahingvalmisolekuks tuleb vedurit kogu aeg auru all hoida, mis mõistagi on väga kulukas. Ka veduri veega varustamine lahingpiirkonnas on keeruline. Vaevalt võib loota, et jaamades, kus juba lahinguid löödud, veevärgid on korras. Nähtavasti tuleb siis rongil kaugemasse seljatagusesse vee järele sõita, mille tõttu ta, võib olla, tõsisel silmapilgul lahingust on sunnitud loobuma. Pealegi takistab ta sellega üldist raudtee eksploateerimist. Teisi pahesid puutumata jättes, on selge, et veduri kasutamine soomusrongidel jõuallikana pole sugugi otstarbekohane. Tuleks üle minna mootorite peale, nagu sellest kord juba „Sõdur“i“ veergudel räägiti. Varustades iga soomusplatvormi mootoriga, muutub igaüks nendest iseseisvaks, milliseid võib kasutada, kas üksikuna, või vastavalt olukorrale, mitmed ühendatutena rongiks. Kui võrrelda soomusrongi, mis koosneb kahest soomusplatvormist veduriga keskel ja rongi, mis koosneb kolmest soomusplatvormist, räägivad kõik paremused viimase poolt. Kõige esiteks on mootorplatvormidest koosneva soomusrongi kogu märksa vähem, kuna tule tugevus on tal palju suurem. Ühe või teise platvormi tabamine ei muuda tervet rongi liikumatuks. Platvormid on alati lahingvalmis ja need pole nii oma baasiga seotud, kui veduriga varustatud soomusrongid. Vastase kahurtule kontsentratsiooni puhul rongi pihta, võivad mootoritega platvormid kergesti üksteisest nõutavale kaugusele eralduda ja üksikult lahingut jatka. Pealegi on mootorite kulud kui sõja, nii ka rahuajal palju odavamad. Kõvendades mootor-

soomusronge soomusdresiinadega saame lahingüksuse, mis liikub sõjas kasu toob.

Sarnasel lahingüksusel on äärmiselt tugev tulejõud, kiire liikumine raudteedel, alaline lahingvalmisolek ja küllaldane teraskaitse meeskonnale. Ka tema moondamise võimalused pole nii rasked, kui veduriga soomusrongid (puudub suits, aur, platvormid võivad hädakorral üksteisest eralduda jne.) Need omadused on küllaldaseks põhjuseks tõendada, et soomusronge võib tarvitada liikuv sõjas igasuguses olukorras, kus raudtee liinid seda vähegi lubavad. Positsioonsõjas on nende tegevus väga piiratud. Neid võib kasutada ainult soodsal juhusel ja siiski kui liikuvaid patareiseid.

Lõpuks olgu tähendatud, et igal relval on omad positiivsed ja negatiivsed omadused. Vale relva hinnang kutsub esile ka tema vale kasutamise. Soomusmasinatega (juure arvatud ka soomusrongid) on lugu samasugune. Nende tähtsamaks puuduseks on nende võrdlemisi suur kogu, mida raske moondada, seega siis küllaldane tundelikkus vastase suurtükile vastu. Eriti on see maksev positsioonsõjas, kus vastasel on võimalus viia oma suurtükile intensiivsust maksimumini. Hoopis teine olukord on selles suhtes liikuv sõjas. Siin pole vastasel alati võimalust nõutavat arvu suurtükke tarvilistesse kohtadesse koondada. Ka patareide varustamine nõutava laskemoonaga on raskendatud, teine kord isegi võimata. Kõik see vähendab tulevõimet miinimumini. Loomulikult annab see soomusmasinatele suurema tegevuse võimaluse. Mõistagi, et sarnane oletus igakord ei tõestu, sellepärast ei või suuri lootusi tema peale panna. Kõige paremaks soomusmasinate enesekaitseks vastase suurtükkide vastu on nende liikumise kiirus ja otstarbekohane manööver. On ju tõsiasi, et soomuse ja mürsu vahel

alaline võitlus käib, mille juures võit ikka viimasele jääb. Tõenduseks olgu merehiiglased, kus soomuse paksus on viidud viimase võimaluseni, kuna ometigi tabamise puhul mürsk temast jagu saab. Sellest järgneb, et soomuse paksus (vastavalt vähendab kiirust, mille tõttu tabamise võimalused suurenevad) ei too lahingmasinatele suuremat kasu, vaid neil tuleb mürsu vastu võidelda oma kiirusega. Mida vabam nende liikumine, suurem kiirus ja osavam manööver, seda vähem nad kannatavad vastase suurtükile all. Nähtavasti annab liikuv sõda soomusmasinatele küllaldase vabaduse tegevuseks, et ennast oma kiirusega kaitsta.

Ka positsioonsõjas ei tohiks soomusmasinaid asetada sarnasesse olukorda, kus nad oma liikumise kiirust ega tarvilist manöövert ei saa kasutada. Eriti on see maksev tankide kohta. Vastasel korral poogiks meie tankidele kunstlikult selle negatiivse omaduse külge, mille all teised soomusmasinad kannatavad (ärarippuvus teedest). Vaevalt on soovitatav vabalt liikuvaid tanke naelutada kitsa maariba külge, kus nad oma liikumise võimet ja manöövert täiel määral ära kasutada ei saa. Loomulikult ei jäta sarnast olukorda vastase suurtükivägi kasutamata.

Kokkuvõetult võib kindlasti ütelda, et tank ei ole sugugi mitte ainult positsioonsõja relv, vaid teda võib ka väga edukalt kasutada liikuv sõjas, samuti pole ka soomusautod ja soomusrongid ainult liikuv sõja relvad, vaid neid võib ka positsioonsõjas kasutada kui selleks avanevad võimalused. Meie oludes on eriti otstarbekohane ja laialdane soomusjõudude kasutamine tähtis, sest nad nõuavad minimaalset elavat jõudu ja annavad selle juures maksimaalse tule võime.

J. L.

Veel tankide kasutamisest*).

„Sõduris“ nr. 39/40 avaldasin oma arvamist tankide kasutamise suhtes eesmärgiga — välja kutsuda küsimuse igakülgselt valgustamist. Väga lugupeetud O. Sternbeck on teinud seda omas artiklis „Mitte alati pole julge pealehakkamine pool võitu“ (***) seda küllalt põhjalikult. Tema ko-

genud sõjamehe väidete vastu pole pikevalt midagi ütelda, välja arvatud mõned, milledega minu arvates nõus ei saa olla.

Tank on küll põhimõtteliselt kiiresti liikuv kuulipilduja, või väiksekaliibriline suurtükk, kuid temal on peale selle veel omad tugevad positiivsed omadused, nagu — murdejõud, mille abil ta jalaväele tee teeb läbi vastase traattõkete, teraskaitse meeskonnale, mille tõttu vastast kõige lige-

*) Härra O. Sternbeck'i ääremärkuste puhul.

**) V. „Sõdur“ nr. 41/42 — 1928.

ma kauguse peal võib hävitada, siis küllalt kiire ja vaba liikumise võime, mis lubab vastasele igast kohast juurde pääseda jne. Paistab, nagu ei saaks tanki võrrelda maa peale asetatud kuulipilduja või väiksekaliibrilise suurtükiga. Kui tehnika andis tankile (vastavalt taktika nõuetele) võimaluse teedest vabaneda, vabalt maastikul liiguda, siis pole samal taktikal põhjust neid positiivseid omadusi kasutamata jätta, mida ta nii soovis. Tankidele tuleb anda kindlad ülesanded ja nõuda neilt nende täpset täitmist, kuid nendelt ei või ära võtta vabadust ülesannete täitmise juures, vastasel korral muudame tanki soomusautoks, ainult selle vahega, et üks liigub suure kiirusega teel, kuna teine väiksemaga peenart mööda ronib. Kahtlemata on tank jalaväe relv, seega siis üks abinõudest, mis jalaväge võidule aitab, mida ka lugupeetud O. S. täiesti õiglaselt alla kriipsutab.

On ju tõsiasi, et pealöögi suunas tuleb koondada sarnased jõud, mis võimaldavad kavatsetava operatsiooni edukalt läbi viia. Loomulikult tuleb siin arvestada kõigi asjaoludega, mis ühel või teisel viisil ettevõtte arenemise peale mõjuda võivad. Vastavalt sellele koondatakse abinõud, kusjuures nende abinõude puudus toob kindlasti asjaolu kahju, kuid ka nende üleküllust, kui nad üksteise tegevust takistavad, vaevalt kasulikuks saab lugeda.

Ei vaidle selle vastu, et teatud olukorras on pataljoni toetuseks tarvis rohkem kui üks rühm tankisi, võib olla et kahtegi on vähe, tuleb anda isegi kompanii, kuid

vaevalt saame seda reeglina võtta, samuti, kui ei saa reeglina võtta, et pealetungil pealöök teostub vaid ühe pataljoni lõigus. Maailmasõja kogemused näitasid, et isegi tähtsamates löögi suunades oli pataljonile tankide kahe rühma toetus täiesti küllaldane. Normaalselt anti pataljoni toetuseks üks rühm. Vastavalt nendele kogemustele seati ka eeskirjad kokku. Kõik need eeskirjad räägivad, et põhimõtteliselt ühe jalaväe pataljoni toetuseks määratakse üks tankide rühm, rügemendi toetuseks üks tankide kompanii. Samad eeskirjad lubavad rügemendi ülemal erijuhustel pataljoni toetada rohkem kui ühe tankide rühmaga. Sarnane põhimõte pole uus, vaid on juba minu poolt väljendatud „Lahing tankide toetusel“. Mis puutub Nõukogude Vene eeskirjadesse, kus käsitatakse tankide ala, siis on ta teiste maade eeskirjade alusel kokku seatud, õigemini tõlge, ja teda ei või uue põhimõtte väljenduseks lugeda, vaid ta kinnitab ainult tõekspidamist, mis läänest juba olemas oli. Õige, et rahuaegsetel katsetel pole meil veel võimalust luua olukorda, mis vastaks tuleviku võitlusväljale, kuid selle poole püüame kõigi kättesaadavate abinõudega. Võrdlemisi meie primitiivsed katsed, primitiivsete abinõudega võib olla ei anna küll nõuetavaid tagajärgi, kuid see pole veel põhjuseks nendest loobuda. Arvan, et ka isegi kõige primitiivsemad katsed, mis tehtud õiges suunas, annavad väärilised tulemused, millele alusel võib teatud tõekspidamist kontrollida.

J. L.

Sõjakirjandust.

„VOINA I REVOLUTSIA“ (Sõda ja Revolutsioon) — Nr. 4. — 1928. a.

M. Tuhatshevski: „Üldmanöövrid“. Üldmanöövreid loeb autor punaväe väljaõppel viimaseks ja tähtsamaks etaabiks. Sellepärast tulevat üldmanöövreid meetodi ja plaanikindlusega ettevalmistada ja läbiviia.

G. Sokolov „Strateegilise katte küsimusi“. Tuleviku sõjas strateegiline kate (oma vägede tegevust kaitsev tõke) saavat ülesandeks:

- 1) Vastase luure organite tegevuse neutraliseerimine ja oma armee vähemate üksuste kaitse vastase kallaletungi eest.
- 2) Vastase pealetungi seisma panek, tema pealöögi suuna kindlaks tegemine ja vastase üldise tegevuse iseloomu kindlaks tegemine (s. o. luuretegevus vastase suhtes).
- 3) Sissetung vastase territoriumile, ta plaanikindla hargnemise ja operatsiooni alustamise segi paiskamine.

4) Politiline kihutustöö piiriäärsete elanikkude juures ja vastase katte-osades.

Katte ülesanded pannakse väeosadele, mis selleks aegsasti piiri lähedusse asetatud. Soovitav, et need väeosad oleks kiiresti liikuvad ja varustatud rikalikult tehniliselt. (Soomusautod, lennukid, ratsavägi.) Kindlused ja teised tõkestavad chitused kergendavad katte vägede ülesandeid. Toonitatakse hea luure vajadust. Katte väeosade tegevus peab olema aktiivne.

A. Lapčinski: „Lennuväe rünnakitegevus“. Lennupommide kirjeldus; pommi pilandumine lennukilt; pommitajate lennukite rivid ja taktika. (Artikkel algas „V. i. R.“ nr. 3.)

A. Morin ja N. Vasiljev: „Transport Maailmasõja ajal“. (Artikkel algas „Voina i Rev.“ nr. 3. — 1928.)

V. Konokotin: „Reservjuhtkonnast“. Punaväele kui üldse meieaja massilistele sõjavägedele teeb muret reservjuhtkond ja sidepidamine tegevuses ja reservis olevate juhtide vahel. Autor lahendab küsimuse samadel põhimõtetel, kui seda on seni lahendatud Lääne-Eu-

roopa sõjavägedes, s. o. siduda reservlaste huvid riigikaitse küsimustega ja pidada reservlasi areneva sõjakunsti kursis — literatuuri, kursuste, sõjandust harrastavate seltside abil.

N. Kakurin: „Sisemised operatsiooniliinid kodusõjas“. Artikkel on kokkuvõtlik ülevaade N.-Vene vägede strateegiast kodusõjas.

S. Dubrovski: „Grigorjevstshina“. Artikkel on ülevaade ataman Grigorjevi partiisaanide tegevusest Hersoni kubermangus 1918. aastal ja selle vastuhakkamise likvideerimisest punaväe poolt.

A. Veshovski: „Uus ja vana kool“. Autor võtab sõna raamatute: A. Svetshini „Sõjakunsti evolutsioon II“ ja Morosovi „Üldtaktika“ puhul. Ta leiab, et mõlemad autorid on vanast koolist. Nad ei arvesta uute olukordadega ja sellepärast eelistavad teoreetilist (vana) sõjakunsti praktilisest (uuest). Olevat vaja vähem teoretiseerida, vaid õppida seda,

mida dikteerib ette tegelik olukord, jälgides muudatusi olukorras. Ei olevat venelastele tähtis, näiteks, uurida pealetungi üldse, vaid olevat tarvis teada, kuidas kavatsevad pealetungida poolakad, eestlased jne. Seni tunnustatud taktika „pritsiipe“ ei julge autor täiesti eitada, kuid arvestab neid, leides puudusi.

B. Prostosinski: „Hobusekasvatuse ja hobusekasvatused Siberis, Baikali-taguses ja Kauges Idas“. Rohtlaaned ja suured maa-alad tingivad hobusekasvatuse edu. Nii olevat 1917. a. tulnud Siberis 100 tiinu peale 49 hobust, 1925. a. juba 63. Hobusekasvatuse on veel üldiselt korraldamata. Kuid tekkivat juba eeskuulikke hobusekasvatusi, kus arendatakse tarvilikke tõusid ja tüüpe. Artiklist leiame üksikasju Siberi hobusetõugude kohta.

Sõjanduse ja sõjakirjanduse ülevaade.

K.

Sport kaitseväes.

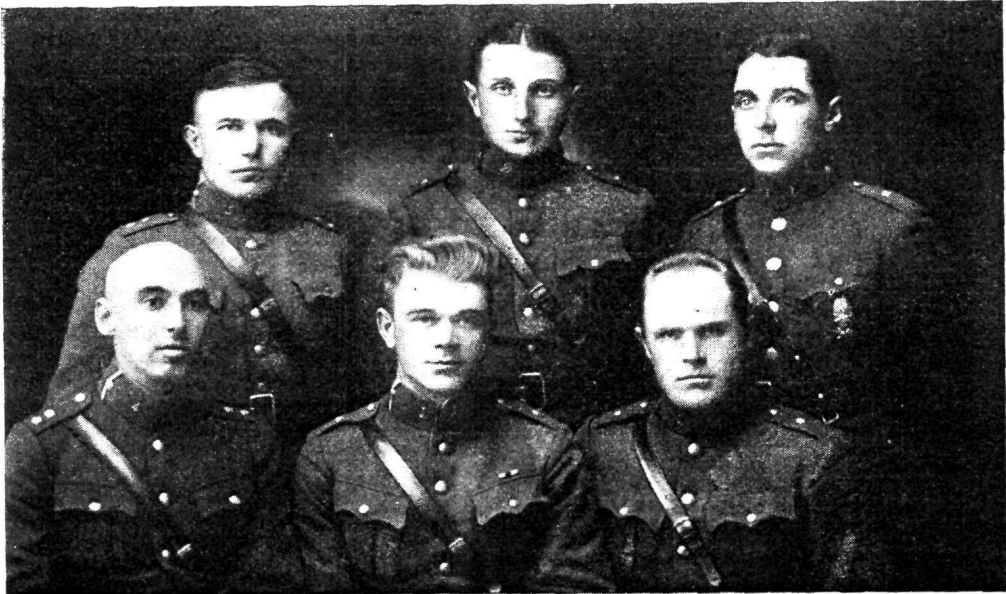
Sport Narva garnisonis.

Narva garnisonis peeti ära septembri kuu jooksul, spordi komisjoni korraldusel, kaht võistlust ja nimelt: 1) 15. sept. 1928. a. — garnisoni kompaniide vahelised piilkonna jooksu võistlused rakmes ja 2) 22. sept. — garnisoni väeosadevahelised jalgpalli võistlused.

ajani oli auhinna võitnud 1-se rügemendi 7. kompanii 2 korda ja 1-se rügemendi 2. kompanii 1 kord.

Võistlustingimised olid järgmised: piilkonna koosseis — 8 kv. pidi koosnema ühest kompaniist (patareist), kelledest võisid olla 2 kv. kaprali ehk kõrgemas auastmes ja 6 reameest; rakmeteks oli: vintpüss täägita, 1 padrundi task, 60

Narva garnisoni spordi komisjon 1928. a.

Istuvad (vasakult): *Leitn. Kerde, n.-leitn. Luur, n.-leitn. Ausmees.*
Seisavad: *Leitn. Puusepp, n.-leitn. Pliemik, n.-leitn. Vimgon.*

I. Piilkonna jooksu võistlused:

Võistlused olid ettenähtud rändauhinna võitmiseks, missugune oli käima pandud juba 1925. aastal spordi komisjoni poolt ja mida pidi jäädavaks omandamiseks võitma 3 korda. Kuni seni-

padrunit, seljapaun ja palitu, jooksumaa pikkus — 7 klm mööda kiviteed; finishi pidi ilmuma piilkond terves koosseisus.

Startisid 15 piilkonda: — 1. jal. rügemendist — 12. div. õpekompaniist — 1 ja 5. jal. rü. 4. patal-

jonist — 2 piilkonda, kes jooksu alustasid 5 min. vaheaegade järele.

Esimesele kohale tuli 1-se jal. rüg. 7. kompanii piilkond ajaga — 36 min. 07,0 sek. (1925. a. võitis kuju sama kompanii ajaga — 40 m. 20 sek. ja 1926. a. — 40 m. 8 sek.), omades rändauhinna „sportlase kuju“ jäädavalt. Meeskonna koosseis: 1) n. a. o. Kingsepp, Hugo, 2) rms. Sobolev, Boris, 3) rms. Veebel, Johannes, 4) rms. Maalberg, Leopold, 5) rms. Ull, Anton, 6) rms. Liiv, Otto, 7) rms. Kibik, Karl ja 8) kpr. Semistruk, Vladimir.

Teisele kohale tuli eelmise aasta auhinna võitja, 1. jal. rüg. 2. kompanii piilkond — aeg: 38 m. 12,5 sek.

Kolmandaks — 1. jal. rüg. 5. komp. — aeg: 38 m. 30,5 sek.

Neljandaks — 5. jal. rüg. 4. pat. 4. komp. — aeg: 38 min. 36 sek.

Viiendaks — 1. jal. rüg. 3. klp. komp. — aeg: 38 m. 38,5 sek., kes kõik diplomid omasid.

II. Jalgpalli võistlused:

Jalgpalli võistlused olid korraldud garnisoni meistri tiitli omamiseks ja rändauhinna võitmiseks.

Ülesse olid annud 2 meeskonda: — 1. jal. rüg. meeskond ja div. suurtükiväe 1 gr. meeskond. Võistlused peeti linna spordiväljal, kuhu kenake

kogu pealtvaatajaid oli ilmunud. Meistri nime omas 1. jal. rüg. meeskond, lüües vastasele 5 kuiva. Peale selle omas 1. jal. rügement veel rändauhinna „jalgpallilööja kuju“ jäädavalt, mida juba 3 aastat järgimööda on võitnud. Meistermeeskonna koosseis oli järgmine:

N. ltn. Veltmann, Vold., n. ltn. Stein, Arnold, n. a. o. Tui, Jaan, n. a. o. Ruhno, Ed., kpr. Gröönberg, Fridolf, rms. Aus, Vold., rms. Moor, Ferdinand, rms. Volkov, Konstantin, rms. Prunn, Alfred, rms. Klement, Alfred, rms. Drudnjev, Nikolai.

Käesoleva aasta spordi kalendris on ettenähtud garnisonis veel järgmised võistlused:

- 1) 13., 14. ja 15. dets. — tõste-, maadlus-, poksi ja vehklemise võistlused.
- 2) 13. ja 14. jaan. 1929. a. — garnisoni väeosade-vahelised individuaal suusajooksu võistlused 10 ja 25 klm.
- 3) 27. jaan. — garnisoni kompaniide-vahelised patrullsuusatamise võistlused 10—12 klm (patrulli koosseis: 1 ohv., 1 üleajateenija ja 3 ajateenijat — kokku 5 kv, kõik ühest kompaniist).
- 4) veebruari kuul — diviisi väeosade-vahelised suusajooksu võistlused üleriikliste võistluste kava ulatusel.

Ametlik osa.

Sõjainistri käsukiri Nr. 440.

Tallinnas, 29. septembril 1928. a.

(Kindralstaap.)

Vabariigi Valitsuse otsuse põhjal 28. septembrist s. a. ja Vabariigi Valitsuse poolt 27. aprillil s. a. antud „Kaitseväe organisatsiooni ja koosseisude seadluse“ ning Vabariigi Valitsuse poolt 15. augustil s. a. kinnitatud koosseisude alusel käsin kuni vastava seadluse ilmumiseni allpool tähendatud isikutel ning asutustel tegutseda arvates 1. oktoobrist 1928. a. järgmiselt:

1. Üksiku jalaväepataljoni ülemal vastavates seadustes, seadlustes ja määrustes rügemendiülemaale ettenähtud kohuste ja õiguste alusel.
2. Jalaväerügemendi staabiülemal vastavates seadustes, seadlustes ja määrustes rügemendi adjutantidele ettenähtud kohuste ja õiguste alusel.
3. Jalaväerügemendi administratiiv- ja kohtuala asjaajajal „Sisemäärustiku“ §§ 252—255 alusel; peale selle temal täita kõik ülesanded, mis tema peale paneb rügemendi staabiülem.
4. „Kaitseväe organisatsiooni ja koosseisude seadluse“ või koosseisude põhjal mõne teise üksuse või asutuse juure kuuluvaks loetud üksus-

te ja asutuste ülemal alluda vahetult nende üksuste või asutuste ülematele, kelle juure kuulub vastav üksus või asutus.

Nende üksuste ja asutuste majanduslik kuuluvus, kellel iseseisvat majandust ei ole, määrata kindlaks diviisi ülematel.

5. Minu käsukirja nr. 520 — 1924. a. § 6. osaliseks muutmiseks pioneer- ja sidepataljoni ülematel alluda vahetult III diviisi ülemale. Sama käsukirja § 3. lugeda maksvuseta.
6. Garnisoni arstil tuleb alluda vahetult selle üksuse või asutuse ülemale, kelle juure kuulub garnisoni ambulants ning tegutseda „Sisemäärustiku“ §§ 289—306 ettenähtud kohuste ja õiguste alusel kõigi üksuste ja asutuste suhtes, kellele annab arstiabi garnisoni ambulants.
7. I ja II diviisi orkestrite mängima määramisi väljaspoole 1. jalaväerügementi ja ratsarügementi, kellele juure tähendatud orkestrid vastavalt kuuluvad, teostada minu käsukirjas nr. 302 — 1926 a. ettenähtud korras vastavalt I ja II diviisi staabiülematel.

Kõigil teistel isikutel ja asutustel tegutseda praegu maksvate vastavate seaduste, seadluste, määruste ja minu käsukirjade alusel ja korras, nagu see oli ette

nähtud kuni 1. oktoobrini s. a. Selle juures on alluvate asutuste ja isikute suhtes: merejõudude juhatajal, kindralstaabi ülemal, korraldusvalitsuse ülemal, varustusvalitsuse ülemal, tervishoiuvalitsuse ülemal ja sõjaväe ühendatud õppeasutuste ülemal — diviisiülema õigused; brigadiülema, merekindluste ülemal ja väelike inspektoritel — distsiplinaar alal diviisiülema abi õigused, muul alal vastava tes seadustes, seadlustes ja määrustes ettenähtud õigused; sõjakooli ülemal, allõhvitserikooli ülemal, sõjaväe ühendatud õppeasutustes tegutsevate kursuste ülematel, sõjaväe ühendatud õppeasutuste õpetöökodade ülemal, merekindluste komandantidel, merejõudude staabi ülemal, merejõudude baasi ülemal, keskasutuste osakondade ülematel, kaitsevääringkondade ülematel, diviisi intendantidel, sõjaväe keskhaigemaja ülemarstil, diviisi laatsaretide ülemarstidel ja hobuste laatsaretil ja rautamiskojade ülemal — rügemendiülema õigused; korraldusvalitsuse majandusosakonna ülemal, sõjaväe ühendatud õppeasutuste majandusülema, merejõudude staabi majandusosakonna ülemal ja sv. keskapteegi ülemal — rügemendiülema õigused majanduse alal; lennuväerügemendi lennukooli ülemal, lennubaasi ülemal, aviotöökojade ülemal — diviisijoni ülema õigused; mereväe-ekipaaži ülemal, mereside ülemal, sõjasadama ülemal ja suurtükiväe poligooni ülemal — pataljoniülema õigused, lennuväerügemendi lennukooli klasside juhatajatel, laskeasjanduse instruktoritel, aerofoto instruktoril, lennubaasi kontroll-lenduril, relvohvitseril, ladude valitsejal, lennubaasi ko-

mandandil ja rügemendi transpordiülemal — eskadrilliülema õigused; varustusvalitsuse osakondade juure kuuluvate ladude ja töökodade ülematel, diviisi intendantuuride juure kuuluvate toitlusladude ülematel ning diviisi suurtükiväe laskemoonalao ülematel distsiplinaaralal kompaniiülema õigused.

N. Reek,

Kindralstaabi kindral-majoor,
Sõj a m i n i s t e r.

Sõj aministri käsukiri Nr. 458.

Tallinnas, 10. oktoobril 1928. a.

§ 1.

Vormi kandmise ühtlustamiseks luban edaspidi kuni vastava vormi väljatöötamiseni ja maksmapanemiseni maa- ja lennuväe ohvitseridel ja sõjaväe ametnikkudel kanda välivormi kuube ja khakivärvi pikki pükse välivormi vöörihmaga igal juhul, kus vormikandmise määrustega ette nähtud liht- või suurvormi kandmine.

§ 2.

Luban kuni vastava korralduseni tööjuures staapides, kantseleides, valitsustes, asutustes ja ohvitseride eriõppustel maa- ja lennuväe ohvitseridel ja sõjaväe ametnikkudel ära kanda endise liht- ja suurvormi pükse ja poolsaapaid.

N. Reek

Kindralstaabi kindral-majoor,
Sõj a m i n i s t e r.

Uusi raamatuid kindralstaabi raamatukogus.

9928. Die Wehrkreis-Prüfung. 1927. Berlin, 1928.
9929. S u r e e n, H. Selbstmassage. Pflege der Haut. Stuttgart, 1928.
9932. G u y a r d, G. Pigeons voyageurs. 1928.
9933. G u y a r d, G. Appareils telephoniques. 1928.
9934. M a r t y. Piles et accumulateurs. 1928.
9935. C a l v e l. Cours de telegraphie sans fil. 1927.
9936. Montage des antennes. 1927.
9937. C a l v e l. Service de transmissions en temps de paix dans les corps de troupe. 1927.
9938. Exercices de transmissions. 1926.

Trükivead „Sõduris“ nr. 41/42.

Lhk. 1156, 1. veerg 8. rida ülevalt on trükitud: „seisukoraks“...; peab olema: „seisukoraks“...; 24. rida ülevalt on trükitud: „Hollandiga“...; peab olema: „Hallandiga“...; 27. rida ülevalt on trükitud: „Gotlandi“...; peab olema: „Gotlandi“...; 2. veerg 27. rida ülevalt on trükitud: „kontra“...; peab olema: „contra“...

Lhk. 1157, 1. veerg 5. rida alt on trükitud: „lammutamist“...; peab olema: „lämbutamist“...; 2. veerg 5. rida ülevalt on trükitud: „võitlusest kõrvaldamata“...; peab olema: „võitlusest kõrvaldatama“...

Lhk. 1158, 1. veerg 1. rida ülevalt on trükitud: „arengule“...; peab olema: „arenguks“...; 1. veerg 10. rida ülevalt on trükitud: „4-aastase sõja“...; peab olema: „30-aastase sõja“...

SISUSTIK: H. T-la. 3-da jalaväe polgu 11. aastapäeva puhul. (11. okt. 1917. — 19. okt. 1928.) — J. K. Märkmeid 3-da jalaväe polgu sõjategevusest Vabadussõjas. — J. K. 3. jalaväe rügement pärast Vabadussõda. — J. L. Soomusjõudude kasutamisest. — J. L. Veel tankide kasutamisest. — Sõjakirjandust. — Sport kaitseväs. — Ametlik osa.

Male.

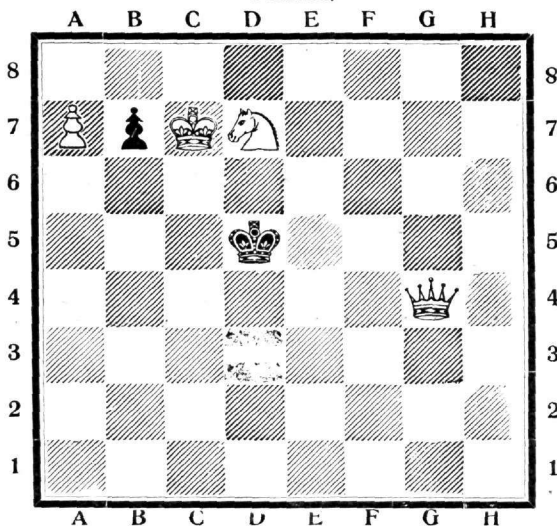

Toimetaja A. Burmeister.

Ülesanne nr. 68.

Kokku seadnud T. Schönberger (Budapestis).
(„Magyar Sakkvilag“.)

Mustad.

Valged.

Valged: Kc7, Lg4, Rd7, Ea7.

Mustad: Kd5, Eb7.

Valged algavad ja annavad matt kahe sammuga.

Lahendusi palutakse saata: Tallinn, Narva mnt. 26, krt. 6, A. Burmeistrile.

Kubbeli ülesande nr. 66 lahendus.

1. c2 — c4!, Lg2 : b2,

2. Ra7 : c6 annab matt.

1. (c2 — c4), d4 : c3 (lööb „mööda minnes“),

2. Lb2 : c3 annab matt.

1. (c2 — c4), Lg2 — f3,

2. Lb2 — d2 annab matt.

1. (c2 — c4), ükskõik,

2. L annab matt.

Õiged lahendused saatsid: n. a. o. M. Nael,
n. a. o. E. Riisk, prof. Th. Lemba, stud. tehn.
V. Teppaks ja V. Mikenas (Tallinnast).

TRÜKITÖID

TALLINNAS
PIKK T. 42.
KÕNETRAAT 490

ameti asutustele, ühingutele
eraisikutele teeb hoolikalt ja
parajate hindadega.

A./s. „ÜHISELU“
TRÜKIKODA

Uued raamatud

Üldine õppekava I osa. Noorte 4-kuuline ettevalmistamine	Kr. —.65
Üldine õppekava II osa. Reameeste 8-kuuline ettevalmistamine	„ —.50
Õppekava. Sõduri aastaseks ettevalmistamiseks suurtükiväes	„ —.60
Juhendid gaasitorbikute käsitamiseks kaitseväes	„ —.40
Kol. ltn. J. Lutsar: Soomusmasinate käsitamine	„ —.60
Commandant Gérin. Väikeste üksuste lahing	„ 1.60
45'' Inglise haubitsa materjalosa kirjeldus ja hooldamine	„ 1.—
3'' Vene 1902. a. kahuri materjalosa kirjeldus ja hooldamine	„ 1.25
Määrustik kaitseväe vedude korraldamiseks raud- ja veeteedel	„ 1.—
J. Uritam: Kaitseväe, piirivalve, kaitseliidu ja Punase Risti alal käsitam. kuuluvate sundnormide JUHENDID JA NIMESTIK	„ 1.65
Jalaväe määrustik I osa	„ 1.—
Õppelaskmise märklaua paberid	„ —.20

Ilmus frükist
Inglise pintpüssi „RE“
materjaal-osa kirjeldus
(mudel 1914. a.)

Hind Kr. —.35

MÜÜGIL
„SÕDURI“ TALITUSES, TALLINN, UUS T. 10.